

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Falknovská větev Nostitzů 1630 – 1945

The Falkenau branch of the Nostitz Family 1630 – 1945

Hana Džurná

Vedoucí: Mgr. Dušan Foltýn

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk – Dějepis

2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Falknovská větev Nostitzů 1630 – 1945 vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 14. 7. 2017

.....

podpis

NÁZEV: Falknovská větev Nostitzů 1630 – 1945

AUTOR: Hana Džurná

KATEDRA (ÚSTAV): Katedra dějin a didaktiky dějepisu

VEDOUCÍ PRÁCE: Mgr. Dušan Foltýn

ABSTRAKT: Tato práce byla vytvořena jako ucelený pohled na jednu z nejvýznamnějších rodin pobělohorské šlechty. Ačkoli přední členové rodiny zastávali vysoké státní funkce, zajímám se především o rozsah movitého a nemovitého majetku, který rodina rozšiřovala, zvelebovala, a tím se podepsala na vývoji několika měst a obcí v Českém království. Dále se v této práci věnuji rozsáhlým uměleckým sbírkám, knihovně rodiny Nostitz-Rhieneck, podpoře, kterou věnovali vědecké činnosti Fr. M. Pelcla a J. Dobrovského, a jejich kulturnímu přínosu společnosti. V centru mého bádání zůstává jen falknovská větev Nostitz-Rhienecků od jejího zakladatele Johanna Hartwiga až po poslední žijící členy této rodiny, kteří jsou alespoň z části spojeni s dnešní Českou republikou.

KLÍČOVÁ SLOVA: šlechta, Nostitz-Rhieneck, Falknov, šlechtická knihovna, obrazová galerie

TITLE: The Falkenau branch of the Nostitz Family (1630—1945)

AUTHOR: Hana Džurná

DEPARTMENT: Department of History and History Didactics

SUPERVISOR: Mgr. Dušan Foltýn

ABSTRACT: The main intention of the bachelor thesis was to create a comprehensive view of one of the most significant families of the Bohemian nobility after the Battle of White Mountain. Although the senior members of the family held high state positions, I initially focused on the movable and immovable size of their property which was continuously expanded and developed; thus the Nostitz family participated in the development of several towns and municipalities particularly in the Kingdom of Bohemia. Further off, I also concentrated on their extensive art collection, the Nostitz-Rhieneck family library, the support they provided to F. M. Pelcl and J. Dobrovsky and their scientific work, and finally their overall cultural contribution to the society. Therefore the focus of my research is suitably oriented on the Falkenau Nostitz-Rhieneck branch of the Nostitz family, starting with its founder, Johann Hartwig von Nostitz, continuing to the last members of the family who were at least partially associated with the Czech Republic.

KEYWORDS: Aristocracy, Nostitz-Rhieneck, Falkenau, Library of the Nobility, Gallery of Paintings

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Dušanu Foltýnovi za jeho cenné rady, podnětné připomínky a odborné vedení. Dále děkuji pracovníkům SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka za nalezení materiálů, které mi poskytli k nahlédnutí, a také děkuji za jejich ochotu. V neposlední řadě patří můj dík mým nejbližším za jejich trpělivost a podporu.

OBSAH

1. ÚVOD	8
1.1 PRAMENY, LITERATURA A METODIKA PRÁCE	11
2. HISTORIE RODU NOSTITZŮ	16
3. FALKNOVSKÁ VĚTEV	19
4. PRAŽSKÝ NOSTICKÝ PALÁC	32
4.1 MAJORÁTNÍ KNIHOVNA	33
4.2 OBRAZOVÁ GALERIE NOSTITZ-RIENECKŮ	35
5. PŘEDBĚLOHORSKÁ HISTORIE FALKNOVSKÉHO PANSTVÍ	38
6. ZÁMEK FALKNOV A NOSTITZOVÉ	42
7. KAPUCÍNSKÝ KLÁŠTER A KOSTEL SV. ANTONÍNA PADUÁNSKÉHO	44
7.1 RODINNÁ KRYPTA	44
8. MAJETEK RODINY NOSTITZ-RIENECKŮ NA SOKOLOVSKU	46
8.1 VELKOSTATEK FALKNOV	46
8.2 VELKOSTATEK A ZÁMEK JINDŘICHOVICE, ZÁMEK FAVORIT	47
8.3 VELKOSTATEK KRASLICE	48
8.4 STATEK PERGLAS	49
9. MAJETEK RODINY NOSTITZ-RHIENECKŮ V OKOLÍ PRAHY	50
9.1 MĚŠICE	50
9.2 PAKOMĚŘICE	51
10. MAJETEK RODINY NOSTITZ-RHIENECKŮ NA SEVERU ČECH	53
10.1 TRMICE	53
10.2 VELKOSTATEK VELKÉ ŽERNOSEKY	54
11. ZÁVĚR	55
12. SEZNAM ZDROJŮ	58

12.1. PRAMENY	58
12.2 LITERATURA	59
12.3 ČLÁNKY VE SBORNÍCÍCH A ČASOPISECH	62
12.4 INTERNETOVÉ ZDROJE	62
13. PŘÍLOHY	64
13.1 TEXTOVÉ PŘÍLOHY	64
13.2 SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH	65
13.3 OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	66

1. ÚVOD

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala falknovské (sokolovské) větvi hraběcí rodiny Nostitz-Rhienecků. Rodina se dostává do popředí české společnosti až v době po bitvě na Bílé hoře v roce 1620, ačkoli se do Prahy stěhují již na počátku 17. století.¹ Jako katolická rodina a zastánci císaře Ferdinanda II., byli odměněni za věrnost císaři především rozšířením osobního majetku a kariérami postupy. V pobělohorské době se rodina Nostitzů dostává do vyšší společnosti i politiky. V osobě Johanna Hartwiga Nostitz-Rhienecka získávají dědičný titul hraběte i část dolnofranckého panství Rhieneck, jehož jméno si přidávají do přídomku. V prvé řadě si musíme přiblížit historii rodiny před jejich příchodem do Království českého, které se věnuji v první kapitole této práce a současně v ní přibližují druhou, rokytnickou větev rodiny Nostitzů. V rodinné historii vyčnívají někteří členové rodiny, především díky významným činům, kterými rozšířili rodinné bohatství či pozvedli její společenskou prestiž, např. hr. Johann Hartwig, hr. Anton Johann či hr. František Antonín. Podle pojmenování této větve rodiny – falknovská, je jasné, že oblast kolem Falknova (dnešní Sokolov) byla pro rodinu důležitá. Jak bylo tehdy zvykem, majetek se dědil z otce na nejstaršího syna, případně na jiného nejstaršího mužského příbuzného. V rodině Nostitzů několikrát došlo k dědění mimo přímou linii otec – syn. Sama falknovská a rokytnická větev rodiny vznikla rozdělením zděděného majetku ze strýce (Otto sv. p. Nostitz) na dva synovce (Otto Nostitz a Johann Hartwig Nostitz). Z toho důvodu se má práce zaměřuje převážně na mužské potomky v rodové linii Nostitz-Rhienecků z falknovské větve, kteří pokračovali v rozšiřování majetku a významu rodiny, která se na vrchol společenského žebříčku dostala v době panování hr. Františka Antonína Nostitz-Rhienecka.

Díky těžbě probíhající na falknovském panství se rodinná pokladnice hojně rozrůstala, a tak se rodinní příslušníci mohli zabývat i kulturní činností na svých panstvích. Mnoho peněz rodina použila na správu a rozrůstání své knihovny a obrazárny, pro které našli využití i slavní badatelé v průběhu 18. a 19. století (F. M. Pelcl, J. Dobrovský ad.). Spolupráce rodiny Nostitz-Rhieneck se slavnými vědci byla dlouholetá, proto se v menší míře zajímám i o život a práci F. M. Pelcla a J. Dobrovského, toto téma je součástí kapitoly o jednotlivých členech

¹ BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 7.

Nostitz-Rhieneců, konkrétně u části zabývající se osobou hr. Františka Antonína Nostitz-Rhieneca a jeho syna hr. Bedřicha Chrysostoma. Osoba J. Dobrovského je spojena především s knihovnou rodiny, a proto se o jeho práci zajímám v podkapitole o majorátní knihovně.

Po seznámení s historií rodiny a jejich konkrétních zástupců se téma mé práce přesouvá na kulturní zájmy Nostitz-Rhieneců, jako je obrazárna, majorátní knihovna a stavba Nostického divadla (dnes Stavovské divadlo). Ačkoli nemovitý majetek Nostitzů byl velmi rozsáhlý, má práce by nebyla úplná, pokud by nebyl věnován prostor i charakteru a obsahu majorátní knihovny Nostitzů, ve své době velice významné, a jejich obrazové galerii, která byla umístěna v pražském paláci a z části, krátkou dobu, i na zámcích Falknov a Hlíňany. Otevření svého pražského domu pro veřejnost, která toužila spatřit slavné obrazy v sálech Nostického paláce, bylo jedním z kroků, jimiž rodina přispěla ke kulturnímu rozvoji Prahy. Nejslavnějším činem Nostitz-Rhieneců byla stavba prvního kamenného divadla v Praze, které změnilo dosavadní divadelnictví v hlavním městě, potažmo v Českém království. Kromě těchto významných a veřejnosti známých kroků, vztahovala se kulturní činnost Nostitz-Rhieneců i na samotná jejich panství, kde se převážně stávali donátory místních kostelů či samotného kláštera ve Falknově, který byl postaven z iniciativy hr. Johanna Hartwiga Nostitz-Rhieneca.

Nejen pro kulturní, ale i hospodářský rozvoj svých panství, potřebovala rodina velmi silnou ekonomickou základnu, již jí poskytovala panství čerpající své bohatství z různých odvětví, ačkoli z počátku šlo převážně o těžbu a zemědělství, v polovině 19. století se k nim přidal i průmysl (cukrovar v Líbeznici). Nostitz-Rhienecové vlastnili majetek na západě, severu Čech a v okolí Prahy, ale v porovnání s ostatními panstvími bylo to falknovské největší. Nostitzové přichází do Falknova ve zlomovém období naší země a nahrazují hraběcí rodinu Šliků, která je s Falknovem a Loketskem několik set let spjatá. Historii Falknova před příchodem Nostitz-Rhieneců se věnuji v samostatné kapitole.

Přes důležitost falknovského panství nemůže tato práce vynechat majetek rodiny v jiných částech Českého království. Hospodářskému zázemí a konkrétním panstvím se tato práce věnuje ve zbytku kapitol. Představitelé rodu se postarali o rozvoj všech svých panství jak po stránce architektonické (přestavby zděděných objektů, nové stavby, napojení na

železnici), tak po stránce průmyslové (nové doly v okolí Trmic). U všech staveb, které rodina vlastnila, také uvádím jejich osudy po r. 1945 až po současnost.

Historie Nostitz-Rhienecků na našem území končí s druhou světovou válkou. Protože se rodina přihlásila před válkou k německé národnosti, byl jim majetek zabaven již v r. 1945. Nový domov našli v Rakousku, kde stále část rodiny žije, a v Německu. Tato práce se částečně zajímá o vztah rodiny k České republice i po r. 1989, a sleduje jejich snahy o vrácení majetku do jejich rukou. Jedinou nositelkou příjmení Nostitz-Rhieneck, která má stále vztah k České republice, je hr. Mathilda, která žije s manželem částečně v Římě a v Praze, kde se věnuje své charitativní činnosti. Zároveň je to jediná žena z rodiny Nostitz-Rhieneck, o kterou se více zajímám a to právě pro její vztah k Čechům a pro obdivuhodnou práci, kterou zde podporuje nevidomé občany České republiky.

1.1 PRAMENY, LITERATURA A METODIKA PRÁCE

Tato bakalářská práce byla vytvořena jako ucelený pohled na jednu z nejvýznamnějších rodin pobělohorské šlechty. Kromě tištěných publikací opírala jsem se při psaní této práce o údaje nalezené v Rodinném archivu falknovské větve Nostitz-Rhienecků, který je uložen v SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, a ve kterém se nacházejí dokumenty týkající se nejen soukromí a pracovních záležitostí jednotlivých členů rodiny, ale také listiny, které nám podávají hodnotné informace o majetkových záležitostech jednotlivých panství. Lehce tak zjistíme kupní ceny statků, domů a dalších nemovitostí, které rodina zakoupila, od dob Otty Nostitze st. až po Erwina Leopolda Nostitz-Rhienecka. V archivu jsou uloženy dluhopisy, listiny týkající se pracovních záležitostí jednotlivých členů rodiny i záležitostí, které se týkají rodinných panství (inventáře vybavení na zámku Falknov, žádosti poddaných, korespondence s městy na panstvích atd.). Dále zde jsou uchovávány soukromé dopisy, deníky, památníky, fotografie, mapy panství, plány průmyslových staveb (cukrovar v Trmicích) a novinové ústřižky, které se zmiňují o rodině. Nejvíce jich obsahuje fond Erwina Nostitze (1863-1931), jehož jméno bylo zapleteno do skandálu kolem pokusu pár šlechtických představitelů o monarchistický převrat v r. 1919.

Důležitým pramenem k poznání této rodiny byla práce Mgr. Romany Beranové Vaicové s názvem *Nosticové/Nostitz*, která byla vydaná jako doprovodný dvoujazyčný materiál, k výstavě Nosticů 13. 6. – 9. 11. 2007 v Krajském muzeu Karlovarského kraje, p. o. Muzeum Sokolov. Životní údaje a rodinné vztahy Nostitzů jsou přehledně zpracovány v *Genealogii Nosticů z Nostic* od J. Háse a J. Tovačovského, ve kterých jsou informace o jednotlivých příslušnících rodiny popsány stejným způsobem jako v *Almanachu českých šlechtických rodů* od V. Pouzara a spol., jenž je svým rozsahem jen o málo menší než výše zmíněná Genealogie. Dále jsem se mohla opřít o *Ottův slovník naučný*, kde se nachází heslo Nostitz a historie rodu je v něm detailně popsána. Publikaci podávající seznam nejvýznamnějších šlechtických rodin v Českém království sepsal také Petr Mašek, jenž má ve své knize *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti* heslo o rodu Nostitzů, na němž je vidět vliv Genealogie Háse a Tovačovského i heslo Nostitz z Ottova slovníku. V podstatě v něm nejsou odlišné informace, než které jsou obsaženy v těchto dvou dílech. Nahlédla jsem i do populárně naučného díla J. Halady *Lexikon české*

šlechty: Erby, fakta, osobnost, sídla a zajímavosti. Díl 1., ve kterém jsou informace o rodině Nostitz-Rhieneck značně zhuštěny a podány lehkým tónem. Lexikon p. Halady bych doporučila spíše laické veřejnosti, která se chce pouze poučit o šlechtických rodinách v Českém království. Publikace Tomáše Bílka, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, mi pomohla s detaily o konfiskaci Falknova rodině Šliků a o zakoupení tohoto panství Ottou svobodným pánem z Nostitz. Tomáš Bílek se neomezil pouze na důvody konfiskace a ceny panství, ale také se zajímal o stav nemovitého majetku a okolí, které bylo od začátku třicetileté války po r. 1622, kdy ho Otto Nostitz zakoupil v ohnisku bojů katolické a protestantské strany a to se podepsalo na jeho velmi špatném stavu. T. V. Bílek sepsal svou knihu na konci 19. století a jedná se o detailní seznam poškozených rodin, kterým byl po r. 1620 majetek zabaven a zároveň se autor věnuje i okolnostem prodeje těchto majetků novým majitelům. V této publikaci jsem se také překvapivě dozvěděla o potrestání jednoho člena rodiny Nostitz, za jeho podporu stavovského odboje.

S rodinou Fr. A. Nostitz-Rhienecka několik let pobývali Fr. M. Pelc a J. Dobrovský, proto jsem informace o jejich pobytu u Nostitz-Rhienecků hledala v knize V. Brandla *Život Josefa Dobrovského* a v *Pamětech* Fr. M. Pelcla, což jsou jeho osobní deníkové záznamy. V Pelcově deníku jsou zachyceny především události týkající se doby a osoby hr. Františka Antonína Nostitz-Rhienecka.

Pro nalezení informací o historii falknovského panství před a během působení Nostitzů byla pro tuto práci použita rozsáhlá práce regionálních historiků Vladimíra Prokopa st. a jeho syna Mgr. Vladimíra Prokopa. Pan Vladimír Prokop st. sepsal dějiny Sokolovska od dob slovanského osídlení až po konec 20. století v knize *Kapitoly z dějin Sokolovska*. Stejně jako ostatní regionální historikové Sokolova se bohužel z velké části věnuje převážně hornické historii města a okolí, která pro tuto práci není stěžejní, a proto byly použity jen části kapitol, kde se popisuje urbanistický vývoj města a činy rodiny Nostitz-Rhieneck, které se podílely na utváření Falknova a okolí. Společná dvoudílná publikace Vladimíra Prokopa ml. a Bc. Lukáše Smoly je největším počinem místních autorů v současné době. Pojednává o kulturních a uměleckých památkách na Sokolovsku. Pro tuto práci byly použity kapitoly o Sokolově (zámek, klášter sv. Antonína Paduánského, kostel sv. Jakuba Většího), Jindřichovicích (zámek Jindřichovice, zámek Favorit, kaple sv. Terezie z Ávily), Kraslicích (město, hrad).

Nostitzové nevlastnili majetek pouze v okolí Falknova, ale také v okolí Prahy a Ústí nad Labem. Z toho důvodu jsem hledala potřebné informace o městech a městečkách v držení Nostitzů ve dvou dílech monumentální práce Karla Kuči *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Zde jsem nacházela informace opět o Falknově, Kraslicích, ale i o Trmicích. Problém Kučovy práce je v detailu, že autor se nezajímá o obce, které nedosáhly na status města či městyse. V této chvíli jsem musela hledat podrobnosti o Měšicích a Pakoměřicích v jiných publikacích. Základní informace jsem našla opět v publikaci R. Beranové Vaicové, jež, kromě popisu rodu, obsahuje i údaje o rodinných nemovitých statcích po celé České republice. Doplnující informace o historii Pakoměřic a Měšic jsem hledala i na oficiálních obecních internetových stránkách, kde jsem se dočetla i o současném dění a v publikaci A. Sedláčka *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, která pojednává především o zámcích, které v Měšicích a Pakoměřicích rodina vlastnila, ale zmiňuje se i okolí.

Internetové stránky jsem použila ještě ve dvou případech, jedná se o web měšické nemocnice, která sídlí v bývalém letním sídla Nostitz-Rhienecků, a o stránku nadace Mathildy Nostitz-Rhieneckové, kde jsem našla informace o založení nadace a životě hr. Mathildy.

Vzhledem k reprezentativním stavbám, které se na všech rodových panstvích v různých podobách a velikostech nacházely, jsem svou pozornost obrátila na rozsáhlé dílo A. Sedláčka *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, které i přes své stáří je vynikajícím zdrojem pro popis všech tvrzí a zámků, které rodina Nostitz-Rhieneck vlastnila. Doplnující informace jsem hledala v několikadílné publikaci *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* od kolektivu autorů.

Nezbytnou součástí odborné literatury vztahující se k tématu Nostitz-Rhieneckové jsou články publikované v odborných periodikách. Článek Evy Ryšavé, *Dobrovský, Měšice a Matice česká*, otištěný v periodiku Slavica Litteraria se zabývá nejen zámkem Měšice, ale i jeho spojením s osobou vědce Josefa Dobrovského, který na zámku trávil několikery letní prázdniny s rodinou Nostitz-Rhieneck. O Josefu Dobrovském v souvislosti s majorátní knihovnou Nostitz-Rhienecků jsem čerpala nové poznatky z článku Rudolfa Šípka, *Pražská majorátní knihovna hrabat z Nostic a Rienecka* ve Zprávě památkové péče. Martin Bakeš ve

svém článku, *Diplomatická mise jako nejistá investice. Antonín Jan z Nostic u stockholmského královského dvora (1685–1690)* v Českém časopise historickém, se zabývá osobou Antona Johanna Nostitz-Rhienecka a jeho čtyřletým pobytem ve Stockholmu. Tento článek mi pomohl utřídit informace, které jsem o této diplomatické misi našla v rodinném archivu.

Protože se má práce zajímá i o rodinnou obrazárnu a její ohlas ve společnosti, použila jsem knihu Lubomíra Slavíčka *"Sobě, umění, přátelům": kapitoly z dějin sběratelství v Čechách a na Moravě 1650-1939*, která se zabývá sběratelstvím šlechtických rodin v Českém království, ve které je rozsáhlá kapitola o sběratelské vášni Nostitzů falknovské i rokytnické větve. Nostitzové zastávali významné funkce v Habsburské monarchii. Pro pochopení, co přesně bylo náplní jejich práce, a jak důležité to byly funkce ve státní správě monarchie, mi posloužila publikace V. Rameše *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů*. V tomto slovníku jsem nacházela i hesla pro historické oblasti, např. Budyšínsko, Hlohovsko, Horní Lužice ad., které jsou spjaté s rodinou Nostitzů. Popisovat pouze historii rodiny Nostitz a vynechat její spojitost s dobovými souvislostmi, by bylo bezúčelným vytržením z kontextu, proto jsem pro vysvětlení dobových událostí, které se dotýkaly společnosti i Nostitzů, použila *Encyklopedii dějin novověku 1492 – 1815* od M. Hrocha a kolektivu autorů.

Co se týče transkripce vlastních jmen, řídím se tradičním územ doby, čili pro rodinu používám německou variantu jejich křestních jmen a příjmení Nostitz-Rhieneck. Pouze u tří členů rodiny: Františka Václava, Františka Antonína a Bedřicha Jana Chrysostoma, používám české ekvivalenty jejich jmen, a to z toho důvodu, že jsou to postavy v české historii známé a s jejich českými jmény se setkáme častěji než s německými variantami. Stejně tak se držím názvu Falknov pro město Sokolov, které vychází ze staršího německého názvu Falkenau, a udrželo se jako oficiální název města až do r. 1948. Německý název Perglas používám i pro, dnes již zaniklý statek, Chlumek. Poměrně důležitou nemovitostí na falknovském panství byly i Jindřichovice, pro které používám jejich český název místo německého pojmenování Heinrichsgrün, a to z toho důvodu, že se se jménem Jindřichovice setkáváme v publikacích nejčastěji. Výjimku v psaní německých názvů tvoří také citace použité literatury, kde se autoři drželi nejen německého, ale i počestlého či zcela českého ekvivalentu názvů, jmen a příjmení. Z důvodu, že panství Rhieneck zakoupil až Johann

Hartwig a jen od jeho osoby si rodina přidávala název Rhieneck do příjmení, užívám celé jméno Nostitz-Rhieneck až od osoby Johanna Hartwiga a u všech jeho předků ponechávám pouze příjmení Nostitz, tak aby jejich jméno bylo historicky přesné.

2. HISTORIE RODU NOSTITZŮ

Rod Nostitzů pochází z oblasti Horní Lužice², kde u Budyšina leží vesnice Nostitz, podle které si rod zvolil své jméno. Rodina je to velice starobylá, datující se až do 12. století. Pro České země je z historického hlediska důležitý **Heinrich von Nostitz** žijící v 15. století, jehož potomci se na počátku 17. století usadili na území Českého Království. Heinrichův syn **Kaspar von Nostitz** rozšířil rodový majetek o panství Tschochau³ (polsky Czocha), Gottu⁴ a Rothenburg⁵, které si po jeho smrti rozdělili jeho tři synové Georg, Otta, Hartwig, a tím vytvořili nové linie rodu, z nichž jedna je opět pro českou historii důležitější než ostatní dvě, a to linie rothenburská, ze které pochází **Otto von Nostitz**, syn Jeronýma Nostitze, zhořeleckého hejtmana. Otto von Nostitz dosáhl vysokých státních funkcí: rada při apelacích⁶, člen císařské tajné rady⁷ a říšský dvorní rada⁸, od něhož se rod dále dělí na dvě linie. Otto Nostitz se v r. 1610 stává německým místokanclérem a svůj rod i osobu dále proslavuje. V r. 1623 byl povýšen do panského stavu a později 24. října 1623 byl povýšen do říšského stavu svobodných pánů. Taktéž měl velký podíl na vypracování Obnoveného zřízení zemského z r. 1627.⁹ Nostitzové stojí při stavovském povstání na straně krále Ferdinanda II. a za své služby od něj dostává výše zmíněný Otto falknovské panství do zástavy po tom, co bylo zkonfiskováno Šlikům. V r. 1622 se Otto rozhoduje panství Falknov od krále koupit za 45 000 zlatých. Tuto částku potvrzuje dokument z 15. dubna 1623, který

² Historické území v dnešním severovýchodním Německu a částečně Polsku. Společně s Dolní Lužicí součást většího celku Lužice.

³ Tschochau (polsky Czocha) se nachází v Polsku v blízkosti Lešňianského jezera.

⁴ Gotta též Guttau leží v dnešním Sasku v okrese Budyšín.

⁵ Rothenburg leží v dnešním Sasku v okrese Landkreis Görlitz.

⁶ Funkce rady při apelacích znamená přisedící u apelačního soudu. Byli to placení a v právu vzdělaní úředníci, nad kterými byl jen prezident při apelaci.

⁷ V rakouské monarchii nejvyšší instituce založená Ferdinandem I. Původně pětičlenný poradní orgán se rozrostl o více členů a spolu s panovníkem posuzoval zásadní rozhodnutí v zahraniční i domácí politice. V r. 1669 byla nahrazena čtyřčlennou tajnou konferencí, která byla na popud F. A. Kaunitze zrušena v r. 1760 a nahrazena státní radou.

⁸ Dvorní rada byla placená úřednická funkce při dvorské komoře, což byl vrchní finanční úřad habsburské monarchie, zřízený Ferdinandem I.

⁹ Obnovené zřízení zemské dědičného našeho království českého – vyhlášeno pro Čechy v roce 1627 a pro Moravu v roce 1628. Znamenalo revizi právního řádu v Čechách a na Moravě po bělohorské porážce českého stavovského povstání. Obnovené zřízení zemské změnilo a zasáhlo všechny oblasti práva státního, majetkového i trestního, současně však i správy a soudnictví. Nástupnictví v českém království se stalo dědičným v habsburském rodě, na zemský sněm se vrátil duchovní stav a měšťanský stav byl omezen na jediný hlas. Zrušeny byly privilegia nekatolického vyznání podle zásady cuius regio eius religio.

je uložený v rodinném archivu.¹⁰ Dále kupuje významné statky falknovského regionu: Milíře, Lobzy a Rudolec (dříve patřící Lokti). V letech 1627 – 1628 dále rozšiřuje rodové majetky a kupuje panství Jindřichovice, statek Krásná Lípa, statek Řehlovice a dva domy na Malé Straně v Praze, na jejichž základech bude později vystavěn reprezentativní pražský palác. Otto sv. p. z Nostitz umírá v r. 1630 ve Vídni bezdětný a celý svůj majetek proto odkazuje druhému synovi své sestry **Sofie Nostitzové** (druhá manželka **Johanna Nikolause von Nostitz z Rokytnice**), **Johannu Hartwigovi**.¹¹ Na základě testamentu Otty Nostitze ze dne 18. dubna 1630¹² byl z jeho majetku vytvořen fideikomis¹³ (svěření), který potvrdil dne 28. dubna 1630 císař Ferdinand II.¹⁴ Hr. Johann Hartwig tak spolu se svým starším bratrem **Ottou Nostitzem z Rokytnice**, který zdědil po otci rokytnické panství, rozdělují rodinu na další dvě větve, a to větev falknovskou a rokytnickou.¹⁵ Rokytnická větev rodu byla původně linií Tschochau, která držela statky Seifersdorf a Heidersdorf, ke kterým Johann Nikolaus von Nostitz dokoupil rokytnické panství.

Za stavovského povstání stála většina rodiny Nostitzů na straně císaře, ovšem Johann Adam von Nostitz, strýc Johanna Nikolause von Nostitze, využil nabídky od stavů ke koupi církevního majetku v r. 1620, např. statek Čistá na Plzeňsku, který patřil k majetku kapituly sv. Víta na Pražském hradě, či statek kláštera sv. Anny na Starém Městě. Takto nabytý majetek byl Johannu Adamovi zabaven, ale zbytek rodinného majetku byl převeden na jeho syna Johanna Hanuše. Johann Adam měl zaplatit pokutu z poloviny ceny jeho jmění, 19 000 kop míšeňských, avšak dal své děti vychovávat v katolické víře, proto mu byla pokuta snížena na částku 5 000 kop míšeňských.¹⁶

Mladý Otta Nostitz z rokytnické linie se vydal na tzv. kavalírskou cestu, jak bylo tehdy u mladých šlechticů zvykem, a kterou si pečlivě zaznamenal do svého cestovatelského deníku. Do této doby pak lze zahrnout i jeho studium na předních evropských univerzitách. Otta Nostitz byl vzdělaný v právu, kterému se věnoval při studiích na univerzitách v Lipsku

¹⁰ RA Nostitz-Rhienecků, kart. 136, inv. č. 741.

¹¹ Publikace T. V. Bílka na str. 602 nesprávně uvádí, že Jan Hartwig byl syn Otty sv. p. z Nostitz. Ve skutečnosti z Genealogie Nostitzů a Almanachu šlechtických rodů víme, že Jan Hartwig byl jeho synovec.

¹² RA Nostitz – Rhienecků, kart. 3, inv. č. 28.

¹³ Fideikomis je ve *Slovníku pro historiky a návštěvníky archivů* vysvětlen jako majetek, který v rodu přechází na určené dědice jako nedělitelný a nezcizitelný. Zůstával jako rodinný celek.

¹⁴ RA Nostitz-Rhienecků, kart. 3, inv. č. 29.

¹⁵ BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 8.

¹⁶ BÍLEK, T. V., str. 396.

a ve Štrasburku. Při studiu se seznámil s dobovou vědou i kulturou a tím začala jeho sběratelská vášeň. Otta Nostitz byl ve Slezsku znám svou sbírkou knih, rukopisů, mincí, medailí a jako majitel Kunst komory.¹⁷ Rozsáhlé sbírky Otto Nostitze byly popsány kolem r. 1665.¹⁸ Součástí sbírky byl i kabinet kuriozit, tehdy velmi módní manýristická sbírka, kterou si zřídil i císař Rudolf II. na Pražském hradě. Nostitzovo kabinet kuriozit v sobě zahrnoval různé vědecké přístroje a numizmatickou sbírku.¹⁹ Po smrti sv. p. Otty Nostitze byla značná část jeho knihovny i kabinetu kuriozit zakoupena jeho bratrem, hrabětem Johannem Hartwigem Nostitz-Rhienecem, a tím se připojila ke vznikající sbírce mladší falknovské větve rodu Nostitzů.

Synem Otty Nostitze byl **Christoph Wenzel**, císařský tajný rada, hejtman v Hlohovsku²⁰, ve Svídnicku²¹ a Javorsku²², vyslanec v Polsku²³. Nejvíce ho ovšem proslavil jeho deník o cestě do Nizozemí, který napsal v r. 1705. Ačkoli se rokytnická větev usídlila ve Slezsku, hr. **Johann Wenzel von Nostitz** (1791-1852) kupuje panství Planá u Mariánských Lázní v r. 1827 po vymření rodu Sinzendorfů (r. 1822), a tak se jejich zájmy obracují i do západních Čech. Rokytnická větev rodu Nostitzů vymírá po meči v r. 1890 v osobě **Josepha II. hr. Nostitz**, jeho jediný syn Johann Nepomuk zemřel v 18 letech v r. 1873. Dědičkami se staly dcery hr. Josefa, Ernestina Karolína (1857 – 1930), která zdělila majetek ve Slezsku a provdala se za hraběte Engelharda von Wolkenstein-Trostburg. Druhá dcera hr. Josefa, Marie Anna (1853 – 1928) zdělila velkostatek Planá u Mariánských Lázní se zámkem. Provдалa se za Karla Erwina, syna hr. Huga Maria Nostitz-Rhieneca z falknovské větve. Polovina majetku rokytnické větve, tak přechází na falknovskou linii rodu.

¹⁷ Kunst komora je prostor sbírek nejen výtvarného umění. Majitel Kunst komory do ní zahrnul různé výtvořiny lidské i přírodní (moderní vědecké nástroje, exotické přírodniny apod.).

¹⁸ opis tohoto inventáře je k dispozici v SOA v Plzni.

¹⁹ SLAVÍČEK, L., str. 60.

²⁰ Dnes součástí západního Polska. Hlohovské knížectví bylo součástí Dolního Slezska. Součástí České koruny bylo od r. 1331. Po první slezské válce v r. 1742 bylo postoupeno Prusku.

²¹ Dnes součást jižního Polska. Svídnické knížectví patřilo k Dolnímu Slezsku. Po první slezské válce r. 1742 bylo postoupeno Prusku.

²² Dnes součást Polska. Javorské knížectví patřilo k Dolnímu Slezsku. Po první slezské válce r. 1742 bylo postoupeno Prusku.

²³ BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 8.

3. FALKNOVSKÁ VĚTEV

Johann Hartwig Nostitz-Rhieneck(1610- 27. 3. 1683) byl v r. 1631 povýšen do panského stavu království českého a od 6. srpna 1646 může užívat dědičný hraběcí titul, který mu byl udělen za zásluhy.²⁴ Titul říšského hraběte obdržel roku 1651. V r. 1673 byl přijat do kolegia říšských hrabat a došlo také na polepšení rodového erbů.

Johann Hartwig zastával v rakouském císařství po celý svůj život důležité státnické funkce, byl dvorním radou, nejvyšším kancléřem²⁵, císařským tajným radou. V r. 1672 císař Leopold I. Johanna Hartwiga ocenil nejvyšším možným vyznamenáním habsburské monarchie Řádem Zlatého rouna.²⁶ Kromě státnických povinností, které ho často povolávaly na císařský dvůr, si hrabě našel čas na rozšiřování zděděného majetku o další statky a panství: Měšice, Pakoměřice, Bašť, Líbeznice, Libochovany, Velké Žernoseky, Žďár, Trmice, Kraslice, Lipnice, část hrabství Rhieneck ve Středních Frankách r. 1673²⁷ (odtud změna jména na Nostitz-Rhieneck). Rodině patřilo hrabství Rhieneck až do let 1809 – 1811, kdy ho po částech hr. Bedřich rozprodal. Samotný Falknov rozšířil o 11 kilometrů vzdálený Habartov, který koupil v 26. 3. 1668 od Josefa Adama Stolzena za Simsdorfu za 13 500 zlatých²⁸. Habartov byl v té době malou lánovou obcí, která šla od jednoho majitele k druhému, proto ani v rukách Nostitzů dlouho nevydržela a byla prodána v r. 1719 Jindřichu Mulcovi z Valdova.

Za třicetileté války došlo k poplnutí falknovského panství i samotného zámku švédskými vojsky, a tak byl hrabě Johann Hartwig rozhodnut své zámky ve Falknově a Jindřichovicích zvelebit a nechal je v šedesátých a sedmdesátých letech přestavět do barokní podoby. Zároveň v r. 1662 zahájil výstavbu kapucínského kláštera s kostelem zasvěceným svatému Antonínovi Paduánskému ve Falknově, nedaleko zámku. Součástí kláštera je i rodinná hrobka Nostitz-Rhienecků. I přes přítomnost rodinné krypty ve Falknově

²⁴ BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 9.

²⁵ Správce české královské kanceláře. Držitel velké panovnické pečeti, takže všechny nové listiny pečtil nejvyšší kancléř.

²⁶ BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 10.

²⁷ V Ottově encyklopedii je chybně uvedeno, že panství Rhieneck obdržel v léno r. 1673 Kryštof Václav Nostitz z Rokytnické pošlosti.

²⁸ RA Nostitz-Rhienecků, kart. 138, inv. č. 762.

navštěvovala vrchnost zdejší panství jen občas. Daleko důležitější byl pro rodinu zámek Pakoměřice a později Měšice nedaleko Prahy a pražský palác na Malé Straně, kde se mnoho členů rodiny narodilo i zemřelo. Jejich těla pak byla převezena do falknovské krypty. Před vystavením hrobky ve Falknově, nechal hr. Johann Hartwig zřídit rodinnou hrobku v kapli sv. Anny v chrámu sv. Víta, tento čin nám potvrzuje smlouva s kapitulou sv. Víta z 1. ledna 1650, ve které se uvádí částka 300 zlatých, které za ní hr. Johann Hartwig zaplatil.²⁹

Ženat byl první hrabě z Nostitzu, Johann Hartwig hned dvakrát. První manželství s hraběnkou **Marií Kateřinou Žďárskou ze Žďáru** bylo velmi plodné, bohužel žádné z jejich sedmi dětí se nedožilo dospělého věku. S druhou manželkou **Marií Eleonorou Popelovou z Lobkowicz**³⁰ měl jednu dceru a dva syny **Antona Johanna** a mladšího **Wenzela Desideria**.

Po smrti hr. **Johanna Hartwiga** se pokračovatelem rodu stává jeho nejstarší syn hr. **Anton Johann** (1652-1736), který zastává i stejné funkce na císařském dvoře jako otec (císařský rada a nejvyšší komorník).³¹ Po skonu svého otce obdržel hr. Anton Johann žádost od císaře Leopolda I., aby prohlédl pozůstalost nejvyššího kancléře Království českého, hr. Johanna Hartwiga, a poslal dvorní kanceláři zpět listiny, které se jí týkaly. Hrabě Anton Johann si kariéru buduje i na poli armády, kde povyšuje na maršálka. V českých zemích zastává funkci nejvyššího hofmistra³² a funkci chebského purkrabího.³³ Hr. Anton Johann byl považován za zemského patriota. To dokazuje i jeho čin jako velvyslance ve Švédsku, kde za vlastní peníze koupil 133 listin českého původu, které za třicetileté války odvezlo švédské vojsko.³⁴ Všeobecně se traduje, že hr. Anton Johann po návratu do Čech věnoval všechny listiny stavovskému archivu. Ve skutečnosti ale lze v rodinném archivu nalézt reskript od samotného císaře Leopolda I., kterým hraběti nařizuje, aby část listin, získaných ve Švédsku, odevzdal za 1000 zlatých českému místodržitelství.³⁵ Část listin naopak zůstala

²⁹ RA Nostitz-Rhienecků, kart. 7, inv. č. 50.

³⁰ Rodina Lobkowicz je spjata se stavbou hradčanské Lorety, kterou finančně podporovali. Kromě samotné stavby přispěli i cennými předměty do loretánského pokladu. Marie Eleonora Popelová z Lobkowicz do Lorety přispěla krásnou perlovou monstrancí, která je v loretánském pokladu dodnes.

³¹ Nejvyšší komorník byl hlavním úředníkem u zemských desek.

³² Nejvyšší hofmistr byla druhá nejvyšší úřednická funkce zemi. Hofmistr se staral o chod královského dvora a měl právo zasahovat do všech záležitostí týkajících se královského dvora.

³³ Purkrabí měl na starost správní hradský okrsek. Jeho pravomoc zahrnovala i soudní funkce.

³⁴ BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 11.

³⁵ BAKEŠ, M., str. 736.

v držení rodiny Nostitz-Rhienecků jako součást majorátní knihovny. V r. 1685 byl mladý hr. Anton Johann Nostitz-Rhieneck pověřen císařem Leopoldem I. prvním důležitým, politickým úkolem. Jako vyslanec ve Švédsku měl propagovat habsburskou politiku a udržovat přátelské vztahy mezi Švédským královstvím a Habsburskou monarchií. Přestože hr. A. J. Nostitz-Rhieneck neměl dosud velké politické zkušenosti, jevil se jako vhodný kandidát na diplomatickou misi především pro svůj rozsáhlý majetek, který byl nezbytný pro dostatečnou reprezentaci. Rakouský císařský dvůr sice určitou finanční kompenzaci svým diplomatům poskytoval, rozhodně to ale byla pro vyslance povinnost ztrátová. Oproti tomu jejich společenská prestiž takovým posláním značně vzrostl. Jak bylo zvykem, musel se nově nastupující švédský vyslanec sejit s odstupujícím vyslancem a vyměnit si důležitá fakta a poradit se o vhodném postupu v cizím prostředí. Hrabě Anton Johann Nostitz-Rhieneck na tuto poradu odjel z Vídně do Prahy, kde se sešel s bývalým rakouským vyslancem ve Švédsku, hrabětem Františkem Antonínem Berkou z Dubé. Celá schůzka trvala několik hodin, avšak oproti tradičnímu postupu ostatních vyslanců hr. Anton Johann Nostitz-Rhieneck se na svou misi nepřipravoval důkladně, např. chybí jakýkoli kontakt se švédským vyslancem ve Vídni či korespondence s hrabětem Fr. A. Berkou z Dubé před jejich pražskou schůzkou.³⁶ Již při odjezdu z Vídně byl hr. Anton Johann vybaven instrukcemi, dokumenty a klíčem k šifře, kterou měl používat v dopisech ze Stockholmu do Vídně.³⁷ Zároveň dostal do svých služeb schopného sekretáře, Daniela Josefa Mayera. Z Prahy hr. Anton Johann odcestoval do Stockholmu i s manželkou, Marií Terezií rozenou z Herbersteina, která byla dvorní dámou císařovny Eleanory Magdaleny, a s jejich teprve čtyřletým synem Karlem Josephem. Po pěti týdnech cesty se nový vyslanec ve Stockholmu uvedl slavnostním vjezdem na švédský královský dvůr. Hrabě společně s rodinou obýval rakouskou ambasádu ve Stockholmu, kde ho již pár měsíců po příjezdu, na konci června 1686, zastihli lupiči pod vedením Martina Grelsona. Díky včasnému odhalení zlodějů nakonec nebylo nic odcizeno a Grelson byl zatčen. Přesto si musíme uvědomit, že nešlo o pokus o krádež v obyčejném domě. Kancelář hr. Antona Johanna, která se na ambasádě nacházela, obsahovala důležité a tajné dokumenty, týkající se mezinárodních diplomatických vztahů mezi Rakouskem a Švédskem, pokud by i jen jediný takový list

³⁶ BAKEŠ, M., str. 734.

³⁷ RA Nostitz-Rhienecků, kart. 18, inv. č. 91.

zmizel, mohl vzniknout mezinárodní konflikt. Proto bylo důležité celý incident prověřit a zaznamenat výslechy všech svědků.³⁸

Syn hr. Antona Johanna, který se měl stát jediným dědicem a pokračovatelem rodu, **Karl Joseph** (1682-1703) zemřel ve velmi mladém věku bez vlastních potomků. Z toho důvodu se hlavním dědicem hraběte Antona Johanna stává jeho synovec hr. **František Václav Nostitz-Rhieneck** (1697-1765), syn Antonova bratra **Wenzela Desideria** (1654-1700) a hraběnky **Marie Alžběty Kinské z Vchynic a Tetova**.

František Václav Nostitz-Rhieneck (1697- 1765) se postaral o další rozšíření rodového majetku na západě Českého království. K původnímu panství přikoupil statky Perglas, Šabinu, Kamenici a Hartenberg. Pokračoval v rodinné tradici sloužit rakouskému domu a stal se císařským tajným radou a komořím. Pravděpodobně na přelomu 30. a 40. let 18. století se dostal do finančních problémů, protože nechal uspořádat rozsáhlou prodejní akci 261 obrazů z rodinné galerie. V r. 1739 vznikl prodejní katalog a poslední obraz byl prodán v r. 1744.³⁹ Celkově byly obrazy ohodnoceny na částku 5564 zlatých. Společně s obrazy nechal hrabě prodat i šperky a nábytek. Se svou manželkou hraběnkou **Katharinou Elisabeth von Schönborn-Buchheim** měl dva syny **Františka Antonína** (1725-1794) a **Friedricha Moritze** (1728-1796), který se, jako druhorozený syn bez nároku na post hlavního dědice po otci, zaměřil na svou vojenskou kariéru. Byl prezidentem dvorské válečné rady, polním maršálkem, majitelem kyrysnického pluku a za své zásluhy byl odměněn Řádem zlatého rouna. František Václav zažil dobu okupace Prahy pruskými vojsky v říjnu roku 1744. Jeho majetku se tato okupace velmi dotkla, neboť mu prusí vojáci na rozkaz svých nadřízených zabavili z majorátního pražského paláce několik drahocenných obrazů, vzácných knih, medailí, zrcadel a dokonce i nábytek. Hrabě František Václav tehdy nechal sepsat seznam škod, které pruské vojsko na pražském paláci napáchalo.⁴⁰ Za způsobenou škodu se mu nakonec Prusko omluvilo a předalo mu 3000 zlatých.⁴¹

František Antonín Josef Johann Nepomuk Václav Filip Nostitz-Rhieneck (1725-1794) se stal po smrti svého otce pokračovatelem rodu a v českých zemích je nejznámějším

³⁸ RA Nostitz-Rhienecků, kart. 18, inv. č. 91.

³⁹ Tamtéž, kart. 162, inv. č. 1139.

⁴⁰ Tamtéž, kart. 162, inv. č. 1138.

⁴¹ SLAVÍČEK, L., str. 73.

členem rodiny Nostitz-Rhieneck. Jeho jméno je spjato s důležitou pražskou kulturní památkou a to s Nostitzovým, později Stavovským, divadlem. V letech 1780 až 1783 pověřil architekt A. Haffeneckera stavbou prvního kamenného divadla v Čechách.⁴² Po něm pojmenované Nostitzovo divadlo stojí na Ovocném trhu a pod současným názvem Stavovské divadlo patří do svazku Národního divadla. Odhadovaná cena stavby divadla byla 25 000 zl. V květnu 1780 se Karlo-Ferdinandova univerzita o okolní obyvatelé žijící na Ovocném trhu vyslovili proti stavbě Nostitzkého divadla z důvodu hluku a množství lidí.⁴³ Hr. František Antonín se proto obrátil na císaře Josefa II., aby od něj získal povolení pro stavbu v blízkosti Karolina. Císařské povolení hrabě získal, a tak byl dne 7. června 1780 položen základní kámen nového kamenného divadla.⁴⁴ Provoz divadla byl zahájen 21. dubna 1783 tragédií G. E. Lessinga *Emilia Galotti*. W. A. Mozart při své návštěvě Prahy v r. 1787 dirigoval v Nostitzově divadle operu *Figarova svatba*. V r. 1791 divadlo hostilo jednu z nejprestižnějších událostí v Českém království, velký stavovský bál u příležitosti korunovace Leopolda II. Habsburského a jeho manželky Marie Ludviky českým králem a královnou. Pro tuto příležitost bylo divadlo upraveno. Orchester a jeviště bylo odstraněno a zadní stěna byla zbourána, aby se k divadlu mohl přistavět přístavek na Ovocném trhu. Podle dobových zápisků Jana Jeníka z Bratřic přístavek vypadal následovně: „*K pojmnutí tolika hostí přistavilo se k zadní straně divadla pražského a spojilo se s ním v délce až do konce Ovocného trhu velikánské stavení z prken, které s divadlem jedinký bohatě okrášlený sál působilo. Stěny toho sálu byly velikými zrcadly pokryty a v mnohonásobných lustrech a po stěnách zavěšených svícnech hořelo přes sedm tisíc voskových svíček.*“⁴⁵

Sama osobnost hr. Františka Antonína je velmi výrazná a jeho život určitě není podobný jednotvárným dnům ctihodných šlechticů té doby. Po studiích práv v Praze a Lipsku se aktivně zapojil do bojů o dědictví rakouské po boku Marie Terezie. V roce 1752 došlo mezi ním a jeho sokem Karlem Felixem Sekyrkou ze Sedčic hr. Vršovcem k ilegálnímu souboji na život a na smrt. Svého soka zabil a byl vyhoštěn ze země.⁴⁶ Jeho otec hr. František Václav musel zaplatit 30 000 zl. jako odškodnění sirotkům (zastoupených

⁴² BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 12.

⁴³ PELCL, F. M., str. 41.

⁴⁴ Tamtéž, str. 41.

⁴⁵ PETRÁŇ, J., str. 14.

⁴⁶ BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 12.

poručíkem Adamem Františkem hr. Hartigem) po Karlu Felixovi hr. Vršovci.⁴⁷ Po tomto opuštění politického i společenského života v Praze se vrátil na přímluvu svého otce u císařovny Marie Terezie a poměrně rychle dosáhl na nejvyšší funkce v Habsburské monarchii. Po vzoru svých předků se stal radou nad apelacemi, tajným radou, nejvyšším hofmistrem, nejvyšším purkrabím (ve funkci nahrazuje knížete Fürstenberka 17. června 1782, oficiálně je císařem jmenován 17. listopadu 1782) a prezidentem královského gubernia. Posledních dvou jmenovaných funkcí se vzdal hr. Nostitz již o 5 let později 10. srpna 1787, především kvůli nesouhlasu s politikou císaře Josefa II. Hrabě František Antonín se dokonce postavil do opozice proti císaři poté, co Josef II. vydal dekret na omezení práv stavovských sněmů.⁴⁸ Ve vyšší společenské vrstvě v Praze se stal hr. František Antonín symbolem vlasteneckého mecenáše pro domácí obrozeneckou inteligenci, která se scházela v jeho vyhlášeném salóně. Navštěvovali ho například, Josef Dobrovský, František Martin Pelcl, Gelasius Dobner a Ignác Born, ale i patrioticky zaměřená česká šlechta.

Hr. František Antonín najal Josefa Dobrovského na post rodinného vychovatele pro své děti a jako archiváře, který se při této příležitosti dostal i na Falknovské panství, jehož zámek v té době sloužil jako neoficiální archiv rodiny.⁴⁹ Josef Dobrovský na falknovském zámku pobyl několik týdnů a zpracovával zde archivní inventář. Kromě práce se zde věnoval i oblíbené kratochvíli, lovu. Při jednom honu v oboře panství Jindřichovice v r. 1781 byl však nešťastnou náhodou postřelen, když před zbloudilou kulkou zachraňoval svého svěřence mladého hraběte Bedřicha.⁵⁰ Mladý Dobrovský přichází do služeb hr. Nostitze v r. 1776, na doporučení svého profesora z Karlovy Univerzity, K. J. Seibta, v době kdy se o archivní fond a knihovnu rodiny staral F. M. Pelcl. Starší Pelcl uvedl Dobrovského do vzdělané společnosti a často pro své diskuze nacházeli místo v Nostitzově knihovně v pražském paláci a jejími vzácnými rukopisy podkládali svá tvrzení.

Hr. František Antonín se staral i o zvelebování svého majetku, například nechal přestavět Nostitzký palác v Praze (dnes slouží jako budova ministerstva kultury), v oboře nedaleko Jindřichovic nechal postavit zámeček Favorit (původním jménem Més Ideés) a

⁴⁷ RA Nostitz-Rhienecků, kart. 169, inv. č. 1229.

⁴⁸ PELCL, F. M., str. 72.

⁴⁹ BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 12.

⁵⁰ Tamtéž, str. 12.

nový zámek v Měšicích, který byl jako první stavba v Čechách chráněn hromosvodem. V r. 1779 podává hr. František Antonín návrh na výstavbu robotárny pro tuláky a zahálčivé lidi, na kterou mají přispívat duchovní, šlechta a měšťanstvo.⁵¹ Robotárna byla zřízená v r. 1793 v královské zbrojnici a její součástí byla i škola a opatrovna pro děti.

V manželství s hraběnkou **Alžbětou Krakovskou z Kolowrat** se páru narodilo 11 dětí a bohužel i přes novinku, očkování proti neštovicím, kterým nechal hr. František Antonín své děti naočkovat, se dospělosti dožily jen čtyři děti. Z těchto dětí syn **Emanuel** (1770-1794) zemřel při napoleonských válkách. Dcera **Maria Philippina Ludmilla Justina** (1764-1843) se provdala za nejvyššího komořího hraběte Jindřicha Schlika. Syn **Bedřich Chrysostom** (1762-1819) se stal zakladatelem další linie rodu, tzv. mladší linie rodu. Císař Leopold II. udělil hr. Bedřichovi dne 24. prosince 1794 Řád zlatého rouna.⁵² V patnácti letech byl Bedřich vyučován J. Dobrovským, se kterým měl i po skončení výuky velmi přátelský vztah. Tento vztah popisuje V. Brandl v životopisu Josefa Dobrovského následovně: *„Když Dobrovský do domu Nosticův r. 1776 přišel, bylo hraběti Bedřichovi patnáct roků a s ním jako s nejstarším chovanců svých Dobrovský nejvíce se zabýval, tak že mladý hrabě nejen ve vědách znamenitě prospíval, nýbrž také v šlechtě, čistě humaní a statečný charakter se vyvinul, který věrnou vděčností, nelíčenou úctou a upřímným přátelstvím učiteli svému oddán a zavázán zůstal.“*⁵³

V záznamech rodinného archivu se uvádí, že děti hr. Bedřicha, Robert a Mathilda společně se svou matkou hr. Annou Nancy Periez de Bouret zemřeli na následky tyfu v Měšicích v roce 1820.⁵⁴ Všichni tři zemřeli v průběhu prosince 1820.⁵⁵ Smuteční mše se konala v Pakoměřicích a zároveň ve Falknově a v Praze v kostele Panny Marie Vítězné. Svou matku a sourozence pak přežili Erwin Maria, Moritz, Hugo Maria, Amalia, Karolina, Luisa, Ludovica, Friederike a Bertha.⁵⁶ Ovšem tyfus se tehdy nevyskytoval v Měšicích, ale ve Falknově, odkud ho do Měšic pravděpodobně přivezla hr. Anna, která se cestou

⁵¹ PELCL, F. M., str. 35.

⁵² RA Nostitz – Rhienecků, kart. 32, inv. č. 179.

⁵³ BRANDL, V., str. 71.

⁵⁴ V publikaci V. Brandla *Život J. Dobrovského* z r. 1883 na str. 182 autor uvádí, že tyfem se hr. Anna nakazila na Falknově, kde navštívila cestou z Lipska svého syna hr. Roberta a poté v Měšicích se jí nemoc rozvinula a nakazila ještě další členy rodiny.

⁵⁵ RA Nostitz-Rhieneck, kart. 32, inv. č. 208.

⁵⁶ Manželům Bedřichovi a Anně se celkem narodilo 13 dětí, z nichž 4 zemřeli ve věku pod 10 let.

z Německa rozhodla zastavit se na pár dnů ve Falknově u svého nejstaršího syna Roberta, a postupně onemocněla ona a pět jejích dětí, z nichž tři se vyléčily a tyfus přežily. O této tragédii se dozvídáme z Životopisu Josefa Dobrovského od V. Brandla: „*Ve Falknově zuřil tehdy tyfus. Hraběnka vrátivši se z cesty do Lipska meškala několik dní na Falknově; jakmile odtud do Měšic přišla, onemocněla komteska Amálie, pak po ní ostatní děti Mathilda, Bedřich a Erwein a konečně hraběnka sama, všichni tyfem. Hrabě Robert spíchal k nemocným, onemocněl však sám a umřel koncem listopadu.*“⁵⁷

Mladší bratr hr. Bedřicha Chrysostoma **Johann Nepomuk** (1768-1840), se po Bedřichově smrti stal poručíkem nezletilého Erwina Maria Nostitz-Rhienecka. Hrabě Johann Nepomuk se proslavil především na poli válečném. Během bitvy u Slavkova⁵⁸ (r. 1805) velel čtvrtému husarskému pluku a dosáhl až na post polního maršálka. Za své zásluhy byl oceněn Komturským křížem Marie Terezie a ruským Řádem sv. Anny.

Po smrti Johanna Nepomuka zdědil rodinná panství jeho prvorozený syn **Albert Nostitz-Rhieneck**, nositel Komturského kříže Františka Josefa. Hrabě Albert zastával, stejně jako jeho předci, řadu nejvyšších státních funkcí. Kromě politiky ho také zajímali kulturní aktivity. Podporoval činnost Národního muzea, stal se členem Společnosti vlasteneckých přátel umění⁵⁹ a spolu se svým bratrancem Erwinem Mariou inicioval výstavbu památníku Přemysla Oráče ve Stadicích.⁶⁰ Od r. 1849 až do své smrti zastával úřad starosty v Trmicích.⁶¹ Jako politik byl hr. Albert Nostitz-Rhieneck v r. 1848 představitelem umírněné stavovské opozice.⁶² Albert měl jedinou dceru **Marii Antonii Gabrielu**, palácová dáma a dáma Hvězdného kříže, provdanou v r. 1862 za hraběte **Arnošta Emanuela Silva-Tarouca**. Věnem přinesla rodině Silva-Tarouca zámek a panství Průhonice, který byl v držení Nostitz-Rhienecků od r. 1800, kdy jej zakoupil hrabě Johann Nepomuk Nostitz-Rhieneck. Arnošt Emanuel Silva-Tarouca, spoluzakladatel a prezident Dendrologické

⁵⁷ BRANDL, V., str. 155.

⁵⁸ BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 12.

⁵⁹ V. Vlnas v publikaci *Obrazárna v Čechách 1796 – 1918* uvádí, že Společnost vlasteneckých přátel umění byla založena v Praze r. 1796. Náplní její práce bylo zřízení galerie a vybudování umělecké školy. Až do r. 1835 nesměla mít společnost vlastní majetek. Jejich výstavy byly zprostředkovány díky tzv. zápůjčkám od soukromých sběratelů.

⁶⁰ BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 13.

⁶¹ KUČA, K., str. 614.

⁶² BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 14.

společnosti Rakousko-Uherska, přebudoval Průhonice na novorenesanční zámek a okolí na jeden z nejznámějších anglických parků v Čechách. Úpravy zámku proběhly pod vedením Jiřího Stibrála.⁶³ Rodina Silva-Tarouca se Průhonického panství v r. 1927 kvůli nákladnosti správy zámku a udržování parku vzdala a prodala jej státu.

Erwin Maria Nostitz-Rhienec (1806-1872) z vedlejší větve Nostitz-Rhieneců zdědil Falknov, Jindřichovice, Kraslice a Měšice po svém otci Hugo Mariovi. Byl císařským tajným radou a předsedou Společnosti vlasteneckých přátel umění. Pro hospodářský rozvoj svého panství nechal postavit dva nové cukrovary v Líbeznici a v Mratíně. Kromě průmyslového rozvoje se hrabě postaral i o vzdělání svých poddaných a nechal postavit dvě školy. Jednu v Kraslicích a druhou v Kostelci pod Křížky (panství Lojovice). Stalo se tak v letech 1857-1858 a hrabě za tuto činnost obdržel poděkování od Ministerstva kultu a vyučování.⁶⁴ Hr. Erwin si vzal svou sestřenicí Marii Philippinu, se kterou měl šest dětí. Jejich prvorozený syn Hartwig zemřel již v devíti letech, proto se Erwinovým dědicem stal jeho druhorozený syn **Friedrich Maria** (1835 – 1866). Hrabě Friedrich Maria se oženil s hraběnkou Theresií „Sitta“ Thun-Hohensteinovou, dámou řádu Hvězdného kříže a nejvyšší hofmistryní rakouské korunní princezny Štěpánky Belgické.⁶⁵ V manželství se narodili dva synové **Erwin Felix Maria** a **Leopold Abraham Maria**. Kvůli brzké smrti hr. Friedricha Marii se správy majetku svých nezletilých synů ujala hr. Theresia. Po dovršení zletilosti byl majetek rozdělen mezi Erwina Felixe Maria a Leopolda Abrahama Maria.

Leopold Abraham Maria Nostitz-Rhienec (1865 – 1945) nechal na statku Perglas postavit menší zámek v novobarokním stylu. Hrabě byl dvakrát ženat. Jeho první manželkou byla švagrová následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este, **Karolina „Kara“ hr. Chotková z Chotkova a Vojnína**, s níž měl pět synů. Byli to **Erwin Hartwig** (1887 – 1942), **Franz Anton** (1888 – 1956), c. k. poručík řadové lodi a čestný rytíř Maltézského řádu. **Wolfgang Hubert** (1890 – 1952), **Hermann Maria** (1892 – 1941), c. k. nadporučík zahynul v nacistickém koncentračním táboře Natzweiler 1. prosince 1941. Nejmladším synem byl **Friedrich Carl** (1900 – 1976), který jediný měl potomky. Druhou Leopoldovou

⁶³ HOLEC, F. a kol., str. 153.

⁶⁴ RA Nostitz-Rhieneců, kart. 36, inv. č. 247.

⁶⁵ Princezna Štěpánka (Stefanie) Belgická byla manželkou korunního prince Rudolfa Habsburského. Po sebevraždě prince Rudolfa r. 1889 odjela Štěpánka z Vídně a začala cestovat.

manželkou byla sestra jeho první chotě **hr. Marie Henriette Chotková z Chotkova a Vojnína**, se kterou měl hrabě ještě jednoho potomka a to jedinou dceru Karolinu.

Hr. Leopold v r. 1930 sepsal své vzpomínky do knihy s názvem *Erinnerungen eines alten Jägers*. Z této knihy se dozvídáme, že měl hrabě rád lov (jeho největším úlovkem byl medvěd vážící 200 kg), a že mu jeho bratr, Erwin Felix, v r. 1886 přenechal honbu na falknovském panství. Hrabě Leopold se její obnově velice věnoval společně s hlavním lesníkem p. Eppingerem⁶⁶, a tak je jedním z mála členů rodiny, který strávil na Falknově více času, dokonce se jemu a jeho manželce hr. Karolíně na Falknově narodily čtyři děti, Erwin Hartwig (1887), Franz Anton (1888), Wolfgang Hubert (1890) a Hemann Maria (1892).

Pokračovatelem rodu byl po Leopoldově smrti jeho bratr **Erwin Felix Maria Nostitz-Rhieneck** (1863-1931), který pokračoval i v rodinné tradici na poli politickém. Byl členem panské sněmovny a císařským tajným radou. Také se aktivně podílel na programech kulturních a dobročinných organizací, např. byl předsedou Společnosti vlasteneckých přátel umění. Hrabě Erwin Felix byl ženatý s hraběnkou **Amelií Podstatsky-Lichtensteinovou**, se kterou měl dvě dcery **Theresii Gabriellu Marii** (1892 – 1963), **Františku Idu** (1902 – 1961) a dva syny **Friedricha Leopolda** (1893 – 1973) a **Erwina Leopolda** (1898 – 1952).

Hr. Erwin Felix Maria byl neprávem novináři obviněn, že se společně s několika dalšími členy šlechtických rodin pokusil v r. 1919 o monarchistický převrat posvěcený samotným bývalým císařem Rakouska, Karlem Habsburským. Samotný proces s tzv. monarchisty začal v pátek (tzv. černý pátek) 5. září 1919, kdy proběhla vlna zatýkání údajných spiklenců. Jedním ze zatčených byl i hr. Erwin, který v té době pobýval na zámku v Jindřichovicích. Hrabě samozřejmě proti svému zatčení protestoval. Po jeho výslechu vyšlo najevo, že se korunní svědek, dr. Ladislav Pračka⁶⁷ spletl, místo hr. Erwina Nostitz-Rhienecka měl být stíhán baron Erwin Nádherný, který podle deníku Večer, uprchl do Bratislavy. Pravda bylo opět jiná, než ji noviny uváděli. Baron Nádherný odjel na venkov,

⁶⁶ NOSTITZ-RIENECK, L., str. 297.

⁶⁷ F. V. Micka ve své práci *Černý pátek. Velezrádný pokus o státní monarchistický převrat v Praze dne 5. září 1919* uvádí, že korunní svědek procesu dr. Ladislav Pračka byl již v r. 1914 zdravotně vyšetřován. Po tělesné stránce byl uznán zdravým, ale po psychologickém vyšetření byl uznán za duševně chorého, trpící tzv. Pseudologia phantastica, abnormální lživostí.

aniž by o celé záležitosti věděl. Jakmile se k němu informace o pražském incidentu dostaly, přihlásil se na tamější státní zastupitelství, kde byl uznán za nevinného. Kromě členů šlechty (F. Z. Lobkowicz, dr. F. J. Lobkowicz, dr. M. Lobkowicz ad.), byli zadrženi i příslušníci vysokého kléru a dva bývalí legionáři, Oskar Flögl a F. V. Micka, kteří údajně vybízeli lid k demonstraci na Staroměstském náměstí a byli financováni knížetem Lobkowiczem a hr. Erwinem Nostitz-Rhienecem.⁶⁸ Na Staroměstském náměstí tehdy skutečně došlo k velkému shromáždění lidu, ovšem za účelem předat prezidentu Masarykovi deputaci od legionářů a spolku Husitských žen, kteří se vyslovovali proti stálému zdražování, boji o Těšínsko a celkové neschopnosti vlády. Noviny ovšem věřili tvrzení Dr. Pračky, že se ve skutečnosti jednalo o monarchistický převrat, kterému velí excísař Karel Habsburský, schovaný na zámku Hluboká nad Vltavou u knížete Schwarzenberga. V novinách se začaly postupně objevovat prohlášení advokátů výše zmíněných šlechticů, že se jejich klienti žádného protistátního činu nedopustili. Nakonec bylo veřejnosti oznámeno, že údajný pokus o monarchistický převrat, byl jen výmyslem a všichni zatčení byli propuštěni.

Friedrich Leopold Josef Hubertus Maria Nostitz-Rhienec(1893 – 1973) zdědil po otci hlavní majetek, byl posledním majitelem falknovského panství a jeho bratr Erwin zdědil panství Měšice – Pakoměřice. Bedřichova žena byla **Sofie kněžna z Hohenbergu**, dcera Františka Ferdinanda d'Este a Žofie Chotkové. Měli spolu čtyři děti, dceru **Sofii Amelii Terezii** a syny **Erwina Maxmiliána Franze Petera Paula** (poručík tankového pluku, zahynul v ruském zajetí), **Franze Friedricha Ernsta Leopolda** (poručík tankového pluku, padl u Berenta ve východním Prusku) a **Aloise Karla Josepha Mariu** (1925 – 2003) rytíře Maltézského řádu.

Rodová linie vycházející od hr. Erwina Marii Nostitz-Rhieneca odešla po r. 1945 do Německa a Rakouska, kde stále ještě žijí, hlavně ve Vídni. Do České republiky zavítají jen zřídka, přesto když falknovský zámek navštívili v r. 1990 hr. Alois Karl Nostitz-Rhienec a jeho choť hr. Maria Theresia roz. Waldburg zu Zeil und Trauchburg doplnili další aktuální jména do Nostitzkého rodokmenu, která v našich končinách již nikdo neznal. V lednu r. 1993 požádal Friedrich Nostitz-Rhienec o restituci zámku Falknov. Lhůta pro podání žádosti však vypršela již 31. prosince 1992, a tak mu byla restituce zamítnuta. Nedá

⁶⁸ Večerní České slovo ze dne 5. září.

se ale říci, že to byla chyba hraběte, neboť o majetek mohl požádat pouze s československým občanstvím, které mu bylo uděleno až 30. prosince 1992, čili čas v této situaci hrál rozhodující roli.⁶⁹

V současné době je z rodiny v České republice nejvíce činná hr. **Mathilda Marie Caroline Nostitz-Rhienec** (12. 6. 1936), nejstarší dcera hr. Karla Maria Nostitz-Rhieneca (1901 – 1961).⁷⁰ Mathilda se narodila jako nejstarší z pěti dětí na zámku Planá u Mariánských Lázní. Na své dětství prožité na zámku dodnes vzpomíná⁷¹, ačkoli v současnosti rodině zámek nepatří. Majetek byl rodině znárodněn již v r. 1945, na základě dekretu prezidenta E. Beneše, jednalo se hlavně o jejich velkostatky, ale ze zámku je nikdo nevyhnal, ten byl stále v jejich vlastnictví. Změna však přišla v r. 1948, kdy musela rodina zámek opustit, a kvůli tehdejšímu režimu opustila i Československo. Hrabě Karel tenkrát dostal ultimátum, pokud by se rozvedl se svou manželkou německého původu, mohl by jako občan Československa zůstat i s dětmi v zemi. Tuto nabídku ale hrabě nepřijal, a tak se rodina přestěhovala do Německa. V zahraničí ale neměli žádná finanční konta a ze začátku se rodině nevedlo nejlépe. Hrabě Karel se ze začátku musel živit jako podomní prodejce knih.⁷² Než se rodina finančně osamostatnila, přijala je sestřenice hr. Karla a podporovali je i další příbuzní. Mathilda Nostitz-Rhienecová se v r. 1970 provdala za italského diplomata Maria Quagliottiho, s nímž procestovala řadu evropských zemí, ale žili i několik let v Japonsku a Ománu. Do rodné vlasti se hraběnka vrátila krátce po revoluci. Její první kroky vedly na rodný zámek v Plané u Mariánských Lázní. Našla ho tam v zdevastovaném stavu a stále ještě plný vojáků pohraniční stráže, takže se dovnitř ani nemohla podívat.⁷³ Na šest let se poté usadila v Praze a požádala o československé občanství, aby se pokusila zámek v Plané získat v restituci zpátky. Bohužel jí nebyl navrácen, ale nabídnut ke koupi v dražbě. Na tento způsob získání svého majetku nepřistoupila. Přesto se i s manželem znovu přestěhovala do Prahy, kde M. Quagliotti působil jako velvyslanec Suverénního řádu maltézkých rytířů od r. 2006 do r. 2015.⁷⁴ V r. 2010 založila hr. Mathilda v Praze nadační fond Mathilda, který podporuje osoby se zrakovým postižením. Konkrétně se fond stará o

⁶⁹ Nostitz podal žádost pozdě. In: *Týdeník Sokolovska*, str. 1.

⁷⁰ Hrabě Karl Maria patří do rodové linie Hugo Maria Nostitz-Rhieneca.

⁷¹ JIRKŮ, Irena. *Mathilda Nostitzová: Muselo to tak být*. Sanquis.cz [online]. 2009.

⁷² VOTÝPKA, V., str. 88.

⁷³ Tamtéž, str. 99.

⁷⁴ <http://www.mathilda.cz/patronka/>

výcvik vodících psů. Za svou činnost hraběnka obdržela v r. 2008 ocenění Gratias Agit⁷⁵ z rukou tehdejšího ministra zahraničí K. Schwarzenberga.

⁷⁵ JIRKŮ, Irena. *Mathilda Nostitzová: Muselo to tak být*. Sanquis.cz [online]. 2009.

4. PRAŽSKÝ NOSTICKÝ PALÁC

Výstavba pražského paláce pro rodinu Nostitz-Rhienecků začala již v r. 1628, kdy hrabě Otto Nostitz zakoupil na Malém Městě pražském dva domy U Zelené růže a U Zlatého medvěda, které později odkázal svému synovci a dědici falknovského panství, hr. Johannu Hartwigovi. Ten oslovil architekta Francesca Carattiho, aby z jeho dvou domů vytvořil reprezentativní sídlo pro svůj rod. Caratti postavil dvoupatrový čtyřkřídlý palác v barokním stylu, do kterého hrabě Johann Hartwig umístil slavnou rodinnou knihovnu s 15 000 svazky rozdělenými do dvou místností a neméně slavnou obrazovou galerii, která se v r. 1918 stala součástí Národní galerie. Obě důležité součásti Nostitzkého paláce byly zpřístupněny, takže pro veřejnost nebylo nemožné zhlédnout slavnou kolekci obrazů a jednu z největších knihoven v Praze a to i po r. 1918, kdy byla velká část zámku upravena pro potřeby jiných institucí. Palác prošel dalšími úpravami za hraběte Františka Antonína a jeho syna Bedřicha Mořice. V první řadě prošel menší rokokovou přestavbou. Architekt Antonín Hafenecker, jehož si pozval hr. František Antonín, upravil v r. 1765 hlavní portál do zdobného rokokového stylu.⁷⁶ Přesto je palácová stavba velmi jednoduchá zvenčí, ale uvnitř zdobně vymalovaná malířem Václavem Ambrozzim. K paláci patřila i menší zahrada, kterou hrabě František Antonín rozšířil přes Čertovku až na Kampu (tzv. Šenfeldská zahrada), kde pak nechal přestavět domek, který tam stával, ve vilu v barokním stylu⁷⁷, již věnoval Josefu Dobrovskému. V současnosti je stavba známá jako Werichova vila, kterou hlavní město Praha rekonstruuje. Kromě vily byla postavena i palácová konírna, jejímž stavitelem se stal opět Antonín Hafenecker. Po r. 1918 se v části zámku usídlilo Ministerstvo školství a národní osvěty.⁷⁸ Ve 20. letech 20. století sídlila v paláci holandská ambasáda, která si od Nostitz-Rhienecků pronajala jedno křídlo paláce a fungovala v něm až do r. 1998.⁷⁹ Stejně jako zbytek rodinného majetku i pražský palác byl rodině v r. 1945 zkonfiskován na základě Benešových dekretů. Nostitzký palác i se zahradou je v současnosti chráněn jako česká

⁷⁶ POCHE, E., str. 36.

⁷⁷ V. Brandl píše ve svém životopisu o Dobrovském, že pozemek na Kampě zakoupil až hr. Bedřich. V dopisech, které si vyměnil s J. Dobrovským, se mu jeho dřívější vychovatel svěřil s doporučením od doktora, aby si zakoupil či pronajal domek se zahrádkou. Práce na zahradě Dobrovskému pomáhala udržet si psychickou vyrovnanost. Proto mu hr. Bedřich nabídl, aby si nějaký pozemek vybral, a hraběcí správce se postará o náklady spojené s jeho nákupem.

⁷⁸ BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 20.

⁷⁹ Tamtéž, str. 20.

kulturní památka a je sídlem ministerstva kultury.

4.1 MAJORÁTNÍ KNIHOVNA

Nostická knihovna v sobě ukrývá vzácné rukopisy, prvotisky a staré české tisky. Mezi nejslavnější rukopisy patřil autograf⁸⁰ Mikuláše Koperníka: *De revolutionibus orbium coelestium* z 16. století, který darovala Česká republika v r. 1956 Polsku, v současnosti je rukopis uchovávan v knihovně Jagellonské univerzity, v Krakově. Dalším vzácným tiskem byla Guttenbergova bible, která se v 19. století ztratila a dnes je součástí Huntington Library v USA. O stavu knihovny z počátku 20. století nám důkaz zanechal J. V. Šimák ve svém díle: *Rukopisy majorátní knihovny hrabat z Nostitz a Rhienecka v Praze* z roku 1910. Podle tohoto soupisu se nám knihovna jeví jako tzv. všeobecná, zahrnující v sobě díla historická, filozofická, filologická a encyklopedická v jazycích němčině, francouzštině, italštině, angličtině a latině. Tento soupis si nechal sepsat hr. Erwin Nostitz-Rhieneck, který oslovil místoředitele Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, F. A. Borovského, jenž samotným úkonem pověřil výše zmíněného J. V. Šimáka.⁸¹

Knihovna se stala důležitou součástí Dobrovského vědeckého bádání. Ačkoliv sám měl svou knihovnou rozsáhlou, několikrát musel sáhnout po tiscích z knihovny svého podporovatele. Jejich knihovnu zmínil ve svých dílech: *O stáří českých překladů biblických* z r. 1782 a v *Geschichte der böhmischen sprache und ältern Literatur* z r. 1818. Po smrti svého oblíbeného studenta, hr. Bedřicha, se Dobrovský podílel na odhadu rodinné knihovny.⁸² Sám J. Dobrovský v paláci Nostitzů strávil dvě etapy svého života. Poprvé byl najat hr. Františkem Antonínem Nostitz-Rhieneckem jako soukromý učitel v r. 1776 a o vzdělání hraběcích synů se staral do r. 1787. Mladé šlechtice vyučoval matematiku a filozofii. Pod jeho vedením se mladí Nostitzové stali vzdělanými mladými muži, s cennými znalostmi i z historie Českého království. Josef Dobrovský svým žákům vštěpoval lásku k rodné zemi a jejímu mateřskému jazyku. Tento fakt vyplývá z dopisu z r. 1820, který Dobrovskému poslal syn hr. Bedřicha, Robert. Ve zmíněné korespondenci vybízí Robert

⁸⁰ Dílo psané vlastní rukou – rukopis.

⁸¹ Josef Vítězslav Šimák byl českým historikem a profesorem Karlovy Univerzity. Byl členem České akademie věd a umění a Společnosti nauk.

⁸² ŠÍPEK, R., str. 30.

Nostitz-Rhienec rodinného přítele J. Dobrovského, aby se již vrátil z dlouhého pobytu ve Vídni, a zmiňuje se o česky psaném dopise, který od J. Dobrovského dostal, podle něj mladý hr. Robert usuzoval, že Dobrovskému jeho vlast a mateřtina začínají chybět.⁸³ Po druhé přijal pozvání syna hr. Františka Antonína Nostitz-Rhieneca, hr. Bedřicha v r. 1791 a v paláci zůstal až do r. 1797.⁸⁴ Jak důležitým byl pro hraběcí rodinu, je patrné z faktu, že mladého hr. Bedřicha doprovázel na cestách po Evropě na počátku r. 1794. Navštívili společně Kostnici, Karlsruhe, okolí Bodamského jezera a měli namířeno i do Itálie, především chtěli navštívit Řím, kde měl Dobrovský v plánu studovat slovanské rukopisy. Na cestě do Itálie je, ale dostihla zpráva o zhoršujícím se zdravotním stavu hr. Františka Antonína Nostitz-Rhieneca, a proto se v dubnu vrátili zpět do Prahy. V době pobytu u Nostitz-Rhieneců se Dobrovský podílel na založení Královské české společnosti nauk (r. 1784). V r. 1786 byl Josef Dobrovský vysvěcen na kněze a získal post rektora generálního semináře v Olomouci, kam se přestěhoval. Tento seminář byl ovšem zrušen již v r. 1790, a tak se Dobrovský vrací zpět do Prahy se štědrá penzí 500 zl. ročně.⁸⁵ Dobrovský se vrátil zpět k Nostitz-Rhienecům, kteří ho podporovali v jeho vědecké práci a ubytovali ho v nově zrekonstruované vile na Kampě.⁸⁶ Dobrovský se ve vile a na její zahradě věnoval svému oblíbenému koníčku, botanice. O jeho spokojeném bývání se nám dochovalo svědectví od Fr. M. Pelcla v jeho dopise pro J. P. Cerronimu.⁸⁷ Na památku Josefa Dobrovského je dnes před vilou jeho busta. Josef Dobrovský spolupracoval na vedení knihovny s Jaroslavem Schallerem⁸⁸, který byl touto prací pověřen hr. Františkem Antonínem, jenž ho zaměstnal i správou rodinného archivu a vyučováním svých synů. Tuto činnost po něm převzal prof. František Martin Pelcl, pro něhož byl archiv i knihovna zdrojem pro jeho historická bádání. Fr. M. Pelcl se podílel po boku hr. Fr. A. Nostitz-Rhieneca na vzniku Soukromé společnosti nauk (r. 1774) a díky kontaktům s předními šlechtici, se postavil do čela nově vytvořené

⁸³ BRANDL, V. str. 176.

⁸⁴ V publikaci V. Brandla *Život Josefa Dobrovského* na str. 72 autor cituje z dopisu, který poslal J. Dobrovský Bedřichu Nostitz-Rhienecovi s prosbou o umožnění pobytu v jejich pražském paláci. Hrabě Bedřich mu po projednání této žádosti s jeho rodiči odpovídá, že jsou Dobrovskému dveře jejich paláce otevřeny. Stalo se tak krátce poté, co byl Dobrovský pensiován, chtěl se vrátit zpět do Prahy a hledal možnosti pro ubytování.

⁸⁵ RYŠAVÁ, E., str. 69.

⁸⁶ Dnes je vila známá jako vila J. Wericha, který v ní žil až do své smrti. Společně s ním ve vile bydlel i básník V. Holan s manželkou.

⁸⁷ Johann Peter Cerroni (1753 – 1826) byl historik a sběratel. Jeho nejslavnější dílo je slovník spisovatelů Českého království *Scriptores Regni Bohemiae*.

⁸⁸ Jaroslav Schaller byl piaristický kněz, vychovatel, historik. Zabýval se topografií. Jeho nejznámější dílo je šestnáctidílná publikace *Topographie des Königreiches Böhmen*.

stolice jazyka českého, při Karlo-Ferdinandově Univerzitě (r. 1795).⁸⁹ Pelcl věřil, že k obnově českého jazyka je zapotřebí i aktivní účast šlechty. Jako nositele českého jazyka sice chápal český lid, ale nedoceňoval jeho sílu.

V dobách působení u rodiny Nostitz-Rhienecků napsal prof. Pelcl dva spisy popisující dva významné šlechtické rody, kromě Nostitzů i rod Šliků: *Beiträge zur Geschichte der Nostitz* a *Genealogische Geschichte der Grafen Schliken von Passau und Weisskirche*. Do rodinného archivu nosticko-falknovského majorátu byly kromě osobních písemností zařazeny také písemnosti úřední, majetkové a správní, týkající se jednotlivých panství. Pelcl dokumenty rozdělil do 26 skupin, které tvořily 3 tematické okruhy: rodinné archiválie, dokumenty úředních funkcí, písemnosti zabývající se jednotlivými panstvími a statky.⁹⁰ Prvním členem rodiny, jehož spisy bychom v archivu našli, byl Otto svobodný pán z Nostitz, jehož pozůstalost tvoří základ archivu. Archiv se původně nacházel v pražském paláci, ale v r. 1938 byl přestěhován do falknovského zámku.⁹¹

4.2 OBRAZOVÁ GALERIE NOSTITZ-RIENECKŮ

Obrazová galerie Nostitz-Rhienecků byla, stejně jako jejich knihovna, velmi rozsáhlá a významná. Po vzniku Soukromé společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách⁹² se rodina Nostitz-Rhienecků účastnila s několika dalšími šlechtickými rodinami (Černínové, Lobkowiczové, Šporkové aj.) zápůjček svých obrazů na výstavy pořádané touto institucí. Její vznik bychom zařadili do období Johanna Hartwiga, který tehdy obrátil svůj zájem od knih k výtvarnému umění. Známa je jeho podpora Karla Škréty, jenž umístil nostitzký erb na obraz *Korunování Krista trním*, který je součástí cyklu obrazů s námětem Kristových pašijí (dalšími donátory cyklu byli Humprecht Jan Černín a Bernard Ignác Bořita z Martinic). Karel Škréta je též autorem portrétu hr. Johanna Hartwiga Nostitze, na němž je

⁸⁹ PETRÁČKOVÁ, V., str. 257.

⁹⁰ HAUBERTOVÁ, K., str. 14.

⁹¹ V současné době ho nalezneme v SOA v Plzni, na pracovišti Klášter u Nepomuka, kde je již kompletně zpracovaný.

⁹² Soukromá společnost vlasteneckých přátel umění v Čechách vznikla v roce 1796 z iniciativy několika šlechticů (hr. František A. Libštejnský z Kolovrat, František J. Šternberk-Manderscheid, hr. Jan R. Černín z Chudenic, František J. z Vrtby, Antonín I. z Lobkowicz, Bedřich hr. Nostic-Rhieneck, Kristián K. Clam-Gallas a Josef Čejka z Olbramovic). Po roce 1918 přešla její sbírka do držení nově vzniklé Národní galerie.

vyobrazen s Řádem zlatého rouna.⁹³ Dalším dílem Karla Škréty ve vlastnictví rodiny Nostitz-Rhienecků byl dvojportrét hr. Františka Antonína Berky z Dubé a jeho manželky, kteří jsou na plátně znázorněni jako alegorie postav Parida a Heleny.

Z pozůstalosti hr. Johanna Hartwiga je zřejmé, že větší část výtvarných děl nebyla uložena v pražském paláci, jak by se mohlo jevit pravděpodobné, ale překvapivě byla převezena do falknovského zámku. Jednalo se především o portréty rodinných příslušníků, krajinomalby, bitevní, lovecké, mytologické a náboženské výjevy. Soupis obrazů, které byly na Falknově uloženy, je znám z pozůstalostního inventáře.⁹⁴ Sbíрка obrazové galerie se rozšířila dědictvím po hr. Františku Antonínovi Berkovi z Dubé, jehož rozsáhlou kolekci obrazů připojil k rodinné sbírce hr. Anton Johann Nostitz-Rhieneck. Tak se do pražského paláce dostaly díla holandských mistrů: A. van Dyck, M. van Heemskerck, a antverpských malířů⁹⁵: P. van Halen, P. P. Rubens, C. de Wael, A. van Stalbemt. Z pozůstalosti hr. Antona Johanna je patrné, že oproti jeho předchůdci hr. Johannu Hartwigovi, přesunul hr. Anton Johann dvě třetiny obrazů z celkového objemu rodinné obrazárny do pražského paláce, přičemž obrazy, které se předtím nacházely na zámku Falknov, tam zůstaly až do osudného r. 1945, kdy pak byly zničeny československou armádou, která se v zámku usídlila, aby dohlížela na odsun německého obyvatelstva. Další obrazy byly umístěny na zámcích v Jindřichovicích a Hlíňanech. Tímto přesunem, tak v podstatě vznikla přední šlechtická pražská obrazárna, která byla přístupná jak umělcům a vědcům, tak i laické veřejnosti. Nostická galerie byla natolik věhlasná, že i samotný císař Josef II. o ni projevil zájem, a tak mu byla v r. 1786, hr. Bedřichem Mořicem Nostitz-Rhieneckem, prodána kolekce 57 obrazů, jež se připojily k císařské obrazárně ve Vídni.⁹⁶

Kromě obrazů, grafik a soch vlastnila rodina impozantní sbírku rytin. Sbíрка byla založená hr. Františkem Antonínem Nostitz-Rhieneckem v polovině 19. století. Obsahovala 17 118 listů. Zastoupeni jsou především němečtí, italští, holandsští a francouzští mistři. Sbíрка obsahuje rytiny od začátku 16. století a byla součástí nostického fideikomisu. Nacházela se v Nostickém paláci na Malé Straně. Celkem se ale přestěhovala dvakrát.

⁹³ SLAVÍČEK, L., str. 62.

⁹⁴ RA Nostitz-Rhienecků, kart. 146, inv. č. 934.

⁹⁵ SLAVÍČEK, L., str. 64.

⁹⁶ Tamtéž, str. 75.

Poprvé do měšického zámku a podruhé do zámečku Favorit na panství Jindřichovice. V letech 1923 – 24 byla roztríděna a katalogizována. Ve sbírce jsou zastoupeny rytiny s mnohými tématy, těmi hlavními jsou portréty králů, princů, papežů, kardinálů, učenců, umělců. Dále se ve sbírce nacházejí rytiny s historickými výjevy, plány měst, sídla, zahrady, biblické výjevy, mytologické výjevy, mapy, ikonografické obrázky a krajinky.

Na základě Benešových dekretů byla Nostická obrazárna v létě 1945 jako německý majetek konfiskována a připojila se ke sbírkám Národní galerie.⁹⁷ V současnosti je Nosticova obrazárna vystavena v prostorách Nostitzkého paláce na Malé Straně, kde si je návštěvníci mohou prohlédnout při speciálních prohlídkách při dnech otevřených dveří.

⁹⁷ SLAVÍČEK, L., str. 79.

5. PŘEDBĚLOHORSKÁ HISTORIE FALKNOVSKÉHO PANSTVÍ

Město Falknov, dnešní Sokolov, bylo vybudováno na důležité křižovatce zemských cest, erfurtské, která vedla přes Kraslice a Svatavu do středního Německa, a cestu z Chebu do Prahy. Strategická poloha města vybízela k osídlení již v mladší době bronzové a zájem o tuto lokalitu probíhal i v raném středověku, kdy bylo okolí osídleno Slovy. 13. století bylo pro České země důležité, z hlediska osidlování pohraničních oblastí Němci. Ani oblast Sokolovska se německé kolonizaci nevyhnula, naopak se zde usídlila velká řada kolonistů. První zmínka o Falknově se datuje do doby vlády Přemysla Otakara II., přesněji do r. 1279, kdy byl v držení německého rodu **Nothaftů z Falknova**. Nothaftové pocházeli z Horní Falce, kde vlastnili další dva hrady, Weissenstein a Thierstein. Starý šlechtický rod přicházející z rodného Německa patřil k mnoha dalším německým kolonistům, jenž se usadil v českém pohraničí. Falknov dostal Albrecht Nothaft od Přemysla Otakara II. ke svým državám na Chebsku spolu s částí loketských lén ve Slavkovském lese a v údolí řeky Ohře mezi Loktem a Kynšperkem nad Ohří. V Sokolově si vybudovali pravděpodobně kruhovou vodní tvrz, jejíž zbytky se nám nedochovaly ani o ní nemáme žádné písemné zprávy. Její podobu si můžeme pouze odvodit z výsledků průzkumu, který byl na zámku prováděn v letech 1993-1994 společně s rozsáhlou opravou zámku.⁹⁸ Není tedy ani zcela jasné kde přesně tvrz měla stát. Jan Nothaft je posledním ze svého rodu, kdo panství Falknov vlastní.

V r. 1339 dostává tvrz a městečko jako manství **Mikuláš Vinkler**, chebský šlechtic, od krále Jana Lucemburského.⁹⁹ V r. 1366 **Trost Vinkler z Kynšperka** vrací Falkenau královské komoře, která jí ustavuje jako součást loketských lén a sokolovští měšťané své město spravují podle chebského městského práva, které jim po bitvě na Moravském poli (26. srpna 1278) potvrdil Rudolf I. Habsburský. Městská práva máme zachována s datací 28. srpna 1397. Nebyla to první práva, která Falknov obdržel. Ta první shořela při požáru v roce 1397 a zřejmě byla od krále Jana Lucemburského z r. 1313.

V r. 1435 se dostalo Falknovské panství do držení kancléře krále Zikmunda Lucemburského, **Kašpara Šlika**. Jeho dědicem se stal **Mikuláš Šlik**, zakladatel falknovské

⁹⁸ BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 22.

⁹⁹ SEDLÁČEK, A., str. 154.

linie rodu. Mikuláš nechal postavit renesanční lovecký zámeček na místě původní nothafské tvrze. Do r. 1488 platili Falknovští vrchnosti daně na peněžích, ospech, houscích, hrudích, lnu, kurách a sýrech, ovšem Mikuláš Šlik tyto platby sjednotil v jeden peněžitý úrok.¹⁰⁰ Po Mikulášovi se rodový majetek rozdělili jeho čtyři synové Albín, Viktorýn, Volf a Kryštof. Po smrti Volfa Šlika (1554) se vlády nad Falknovem ujala jeho žena Anna Pluhová z Rabsteina až do své smrti v r. 1584. Falknov pak připadl synovci Volfa Šlika, Kryštofovi Šlikovi. O Kryštofovi bylo známo, že byl velmi násilnické povahy. August Sedláček ve své publikaci zachytil následující událost: *„Roku 1612 poslal Jan Jindřich z Písnice do Lokte pro ječmen k setí. Tu u Melchara, pekaře a purkmistra 14 korců ječmene naložili a jeli domů na Falknov. Když vjeli branou do ulice, zastoupil jim purkmistr Egidius cestu a kázal jim, aby na zámek jeli, že jest to poručení pana hraběte. (...) Když do brány vjížděli, hrabě již tu stál a smál se. (...) Tedy jich 10 osob a 17 koní s vozy bylo na závazku pět neděl. Potom učinili počet s hospodářem, co potrávili, a našlo se 241 fl. a některý groš. Čtyři z nich vsadil Kryštof do šatlavy a ostatní s koňmi a vozy propustil. Ti seděli v šatlavě proto, poněvadž nebylo hospodáři zaplaceno. Potom na vznesení pana z Písnice poručeno od nejv. úředníkův Kryštofovi, aby zajaté propustil, ale on to přes to neučinil; a tak tu seděli 23 neděl a 3 dni.“*¹⁰¹

Posledním majitelem města z rodu Šliků byl **Jan Albín**, který se spolu se svým bratrem **Jáchymem Ondřejem** postavil v r. 1618 do čela stavovského povstání. Po jeho porážce Jan Albín odešel do vyhnanství a Jáchym Ondřej se přidal do řad 27 českých pánů popravených na Staroměstském náměstí 21. června 1621.¹⁰² Vdova po hraběti Jáchymovi Ondřejovi Šlikovi, Ursula Sofia von Oppersdorff, několikrát žádala Karla I. z Lichtenštejna¹⁰³, aby směla lebku svého muže uložit do hrobu k jeho tělu se všemi poctami, což jí bylo dovoleno v květnu 1622. Jan Albín Šlik se zasazoval o zavržení krále Ferdinanda II. Štýrského¹⁰⁴ a za nového českého krále prosazoval Fridricha Falckého¹⁰⁵, kterému dal

¹⁰⁰ SEDLÁČEK, A., str. 155.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 155.

¹⁰² Před svým zatčením se hr. Jáchym Ondřej Šlik skrýval u svého synovce Kryštofa z Redernu na Frýdlantu.

¹⁰³ Karel I. z Lichtenštejna (1569 – 1627), nositel Řádu zlatého rouna, po bitvě na Bílé hoře císařský komisař, od r. 1621 královský místodržící v Českém království, předseda soudu, který měl trestat stavovské povstalec.

¹⁰⁴ Ferdinand II. Štýrský (1578 – 1637) byl v r. 1617 prosazen českými katolickými stavy novým českým králem. S touto volbou nesouhlasily české protestantské stavy, a proto se Ferdinand II. Štýrský ujal vlády v Českém království až po porážce českého stavovského povstání v r. 1620. V letech 1627 – 28 vydal Obnovené zřízení zemské pro Čechy a Moravu.

¹⁰⁵ Fridrich Falcký (1576 – 1632), falcký kurfiřt, zvaný též „zimní král“, vůdce Protestantské unie. Českými

svůj hlas na sněmu ze dne 19. srpna 1619. V r. 1620 byl již Jan Albín na útěku, a proto bylo jeho jméno na šibenici jen přibito. Roku 1621 byl všechen majetek rodu Šliků zkonfiskován včetně Falknova a zanedlouho poté se novým pánem Falknova stává **Otta svobodný pán z Nostitz**.

Kromě hmotných statků obdržel Otta Nostitz i 3500 kop míšeňských ze zástavy po Janu Albínovi Šlikovi. Otta Nostitz nebyl první, komu bylo panství Falknov nabídnuto.¹⁰⁶ Ve svém držení ho měl krátce i Heřman Černín z Chudenic, hejtman Starého Města pražského. Kvůli zpusťšenému stavu panství (zámek byl naprosto vydrancován, v chlévech a stájích se nenacházel žádný dobytek) se Heřman Černín z Chudenic Falknova brzy vzdává, „*neboť (dle odhadu l. 1622) zámek celý byl vydrancovaný a vytlučený, tak že v něm ani oken, ani kamen, ani dveří nezůstalo, dvory byly pusté a vypálené a mnoho dědin neosedlých.*“¹⁰⁷

Panství Falknov bylo odhadováno na 97 560 kop míšeňských a v této částce nabídnuto k prodeji. Posléze bylo zlevněno na 52 204 kop míšeňských a nakonec bylo Ottou Nostitzem koupeno za 45 000 kop míšeňských.¹⁰⁸ Kromě Oty Nostitze nebylo jiného zájemce o koupi panství, tak byla uzavřena smlouva prodeji panství Falknov, „*Z těch příčin dotčené panství od komory l 1622 poprvé za 97 560 kop, po druhé toliko za 52 204 kop míš. Odhadnuté, prodáno bylo téhož roku jenom za 45 000 kop míš. cizozemci Otovi Nosticovi ryt. z Nostic, jemuž ze summy trhové poraženo darem 25 000 zl. vedle cis. resoluce z dne 20. září 1622, pak 15 833 zl. platu zadržalého za jeho službu dvorního rady říšského.*“¹⁰⁹

Ačkoli to vypadá, že Falknov nebyl příliš prosperujícím panství, opak je pravdou. Kolem města se nacházela řada cínových dolů (např. vrch Krudum), chovné rybníky. Za městem se obyvatelé Falknova věnovali dobytkařství, chovu ovcí a pěstování lnu, který poskytoval surovinu pro tkalce. Ve městě se řemeslnické cechy sdružovaly především kolem tržiště, dnešní Staré náměstí. Mezi nejpočetnější cechy patřili soukeníci.¹¹⁰ Vlastní kapitolou

protestantskými stavy byl na zemském sněmu v r. 1619 zvolen českým králem v opozici k Ferdinandovi II. Štýrskému. Po porážce českého stavovského povstání v r. 1620 opustil České království.

¹⁰⁶ Publikace R. Beranové Vaicové a Vladimíra Prokopa st. vynechává ze seznamu majitelů Falknova Heřmana Černína z Chudenic a jako jeho nové majitelé uvádí Nostitze ihned po Šlikových.

¹⁰⁷ BÍLEK, T. V., str. 601.

¹⁰⁸ Tamtéž, str. 601.

¹⁰⁹ BÍLEK, T. V., str. 601.

¹¹⁰ PROKOP, V., str. 52.

hospodářského vývoje Sokolova je i málo zmiňované chmelařství a pivovarnictví, jež se rozvíjelo už za vlády Šliků, kteří založili panský pivovar již v roce 1584, a povinnost odebírat z něj pivo mělo 18 vesnic v okolí Sokolova.¹¹¹ Největšího rozmachu se pivovar dočkal až po třicetileté válce, právě za panování rodiny Nostitzů. Postupně chmelnice v okolí Falknova ustoupily těžbě hnědého uhlí, poslední byla zrušena v r. 1880, čímž bylo ukončeno i tamní pivovarnictví. Na památku dlouhé éry chmelařství ve Falknově byla na Starém náměstí vybudována kašna (r. 1898) s legendárním zakladatelem města, sokolníkem Šebastiánem Wastlem, a ozdobena byla právě chmelovými úponky.

¹¹¹ Tamtéž, str. 53.

6. ZÁMEK FALKNOV A NOSTITZOVÉ

Falknovský zámek prošel řadou velkých stavebních úprav od původní zřejmě vodní gotické tvrze, přes tzv. „Šlikovský“ hrad z 80. let 15. století a renesanční zámek z 16. století, vhodný pro reprezentaci šlikovského rodu, jehož majetek a důležitost v té době velice rostl společně s významem falknovského panství. Ve stavebních úpravách zámku pokračovali i noví majitelé zámku Nostitz-Rhieneckové. Ačkoli se husitské války Falknovu a jeho okolí vyhnuly a ve městě ani v okolí za sebou nezanechaly škody, za třicetileté války utrpěl falknovský zámek velké škody. Nejprve ho v r. 1647 švédská vojska pobořila (jižní věž zcela zničena) a po té ho celý vypálila. Hrabě Johann Hartwig, tehdejší majitel zámku, ho nechal celý zrekonstruovat a původnímu tříkřídleému zámku bylo dostavěno čtvrté jihozápadní křídlo a na nádvoří byla postavena kašna. Kolem r. 1730 bylo okolí zámku upraveno ve stylu francouzských zahrad. V přílehlém okolí byly postaveny konírny (dnes se v jejich prostorách nachází tržnice), budova lesní správy (dnes pracoviště sokolovského muzea) a malý barokní domek s mansardovou střechou, který prvotně sloužil jako obydlí zahradníka a později byl využíván pro pobyty hraběcích učitelů.¹¹² Na počátku 19. století byl zámek znovu přestavěn, tentokrát do klasicistního stylu, který mu zůstal do dnešních dob. Při této přestavbě byly věžní bání nahrazeny zploštělými kuželovými střechami a park byl upraven do podoby anglických krajinných zahrad. Poslední stavební úpravou byla na konci 19. století výměna kuželových střech věží střechami stanovými. Po konfiskaci majetku po druhé světové válce v zámku krátce sídlili američtí vojáci a poté se zámek stal majetkem československé armády, jejíž vojáci velké množství předmětů ze zámku vyhodili na nádvoří a podpálili jako velkou hranici. V důsledku toho se nám nedochovalo velké množství dokumentů o správě panství, vzácné barokní knihy (zámek měl poměrně velkou knihovnu) i starožitný nábytek. Od r. 1961 je zámek využíván jako knihovna a Muzeum hornického Sokolovska. Součástí muzea je i expozice svitavského koncentračního tábora pro ženy. Pouze jediná místnost se zabývá Nostitz-Rhienecky, a tou je malý salón s postavami oblečenými do dobových oděvů a s portréty členů rodiny. Další prostory zámku, zejména přízemí se využívá k výstavním účelům a sídlí zde i obřadní síň, v poslední době velice oblíbená především pro svou polohu v parku. V 19. století stál v parku velký skleník a

¹¹² PROKOP, V., SMOLA, L., str. 304.

barokní domek zahradníka. Dnes je v těchto prostorách mateřská školka.

Rod Nostitzů převzal patronát nad kostelem sv. Jakuba Většího, který byl za jejich finanční podpory barokně upraven v druhé polovině 17. století.¹¹³ Do konce války byl nad vstupním portálem kostela umístěn erb rodu, připomínající právě jejich patronát nad kostelem. Samotný kostel je součástí města již od r. 1290, tehdy byl prvně zmíněn sokolovský děkan Sigfried.¹¹⁴ Z městské kroniky víme, že r. 1528 měšťan Nikolas Pitner větší finanční obnos na výstavbu kostelní věže, z této situace můžeme předpokládat, že kostel do té doby stával bez věže a byl tak skromnou sakrální stavbou. Bohužel záznam o přesné středověké podobě kostela sv. Jakuba Většího nemáme a řídit se můžeme jen podle architektonických prvků, které jsou v různé míře na kostele a věži viditelné. Při nájezdu saského vojska na město 18. května 1632 byl kostel zdevastován, především požárem, jež saští vojáci úmyslně založili.¹¹⁵ Tehdy již bylo falknovské panství v držení Nostitz-Rienecků, kteří nechali kostel strhnout a posléze znovu postavit novou kostelní loď a věž v barokním stylu. Slavnostní vysvěcení nového kostela proběhlo 25. července 1673.¹¹⁶ V polovině 18. st. dostal kostel nový hlavní oltář, na kterém pracovali regionální umělci Johann Paul Seydl a sochař Jakub Eberle, jenž vytvořil pět soch světců v nadživotní velikosti – sv. Jakub Větší, sv. Petr, sv. Pavel, sv. Jan Křtitel a sv. Jan Nepomucký.¹¹⁷ Poslední úpravy proběhly v 70. letech 19. století (kvůli požáru) a v roce 1935, kdy dostala kostelní věž novou střešní krytinu.

¹¹³ Tamtéž, str. 625.

¹¹⁴ Tamtéž, str. 625.

¹¹⁵ PROKOP, V., str. 70.

¹¹⁶ PROKOP, V., SMOLA, L., str. 626.

¹¹⁷ Tamtéž, str. 627.

7. KAPUCÍNSKÝ KLÁŠTER A KOSTEL SV. ANTONÍNA PADUÁNSKÉHO

Johann Hartwig Nostitz velice usiloval o vybudování kláštera ve Falknově, již od doby co panství zdědil po svém strýci Otto Nostitzovi. V 60. letech 17. století byla konečně jeho žádost kladně vyřízena a Johann Hartwig mohl do města pozvat řád kapucínů. Hrabě obdržel zakládací listinu kláštera na svátek sv. Václava 28. září 1662.¹¹⁸ Za své vlastní náklady vykoupil pozemky těsně za hradbami města u náměstí. Do dnešní doby není zcela jasné, který řádový architekt se projektu nového kláštera ve Falknově ujal. Několik encyklopedií uvádí tři jména: P. Vít ze Štrasburku, P. Bruno z Českých Budějovic a P. Elzearius, původem ze Slezska.¹¹⁹ Jistá ovšem je doba stavby konventu a kostela. Od r. 1664, kdy byl hraběti představen návrh projektu, probíhaly stavební práce na objektu do 20. října 1667, v tento den byl klášterní kostel sv. Antonína Paduánského vysvěcen. K dalším objektům v areálu konventu patří lazaret z r. 1704 a procesní domek, který byl v polovině 18. století přestavěn na tzv. Boží hrob. Klášterní kostel sv. Antonína Paduánského je v současnosti využíván jako koncertní a výstavní prostor, výjimečně se v něm konají i svatební obřady. Komplex kláštera byl v padesátých letech zestátněn a jeho prostory sloužily jako sklady a kanceláře. Od r. 1956 v klášteře sídlil národní podnik Zemstav a později bytový podnik, který zde sídlí dodnes.

7.1 RODINNÁ KRYPTA

Novou reprezentativní hrobku pro svou rodinu nechal postavit Johann Hartwig pod kapucínským klášterem v Sokolově v 2. pol. 17. století.¹²⁰ První pohřbená členka rodiny byla Johanna Hartwiga druhá manželka Eleonora Marie, rozená hraběnka Popelová z Lobkowitz. Zemřela 22. srpna 1681 a uložena do falknovské hrobky byla 17. září 1681.¹²¹ Kromě

¹¹⁸ Kart. 7, inv. č. 51.

¹¹⁹ PROKOP, V., SMOLA, L., str. 638.

¹²⁰ Tamtéž, str. 646.

¹²¹ Tamtéž, str. 646.

Nostitz-Rhienecků byli do krypty pohřbíváni i příslušníci kapucínského řádu. V r. 1853 došlo k přestavbě krypty, která byla do té doby rozdělena na dvě části: nostitzovskou a kapucínskou. Protože se do hrobky kapucíni již nepohřbívali, obě části se spojily v jedinou místnost. Podle záznamů dnes víme, že k roku 1932, kdy byly v hrobce prováděny opravy, byly v kryptě pohřbeny ostatky dvaapadesáti příslušníků rodu Nostitz-Rhienecků. Velmi nápadný je taky vysoký počet dětí, které zemřely v nízkém věku. Příčinami úmrtí byly dětské nemoci, které tehdejší lékařská věda neuměla zlikvidovat, například spalničky, záškrť, neštovice.

8. MAJETEK RODINY NOSTITZ-RIENECKŮ NA SOKOLOVSKU

8.1 VELKOSTATEK FALKNOV

Původně byl Falknov lénem koruny české. Po pobělohorské konfiskaci majetku patřil rodu Nostitz-Rhieneck až do r. 1945. Během 17. – 18. století bylo k panství připojeno 6 statků. K roku 1850 náleželo k panství 38 obcí. Hlavním hospodářským odvětvím bylo lesnictví v šesti revírech. Další významnou činností na území falknovského regionu byl začínající průmysl. Patří do něj pivovar, cihelna, pila a kamenouhelné doly. V 17. století se ve Starém Sedle začalo s kutáním železa a dalších nerostů. Výměra dominikálu činila 3803 ha polí, lesů a rybníků. Po odtržení statků Chlumeck a Perglasu a následném dokončení pozemkové reformy v Jindřichovicích se území zmenšilo na 3785 hektarů.¹²² Za hradbami města byly již ve středověku vybudovány tři vrchnostenské dvory: Vnější dvůr, Na Vyhlídce (Schönwerth) a Lví dvůr, který se nacházel na vrchu Hard. K velkému rozmachu města v 19. století přispělo vybudování železniční tratě, které se uskutečnilo v roce 1870.¹²³ Oproti tehdejšímu předpisům stála budova železnice v městské zástavbě, za což mohla poloha města na břehu řeky. Sokolov se již v této době rozprostíral za hradbami města a dokonce i za řekou při úpatí vrchu Schönwerth. Trať se tak táhla v úzkém pruhu mezi řekou a Schönwertem. V době průmyslové revoluce se hlavním zdrojem obživy obyvatel ve Falknově a okolí stala těžba hnědého uhlí, která se rozvíjela již od r. 1797, kdy jí musela ustoupit jedna z chmelnic. Tak začala přeměna zemědělského regionu v těžební oblast.

¹²² Rychty falknovského panství – Boučí, Březová, Bukovany, Citice, Dasnice, Dolní Rychnov, Dvory, Habartov, Hlavno, Horní Rychnov, Hrušková, Jehličná, Kamenice, Královské Poříčí, Kytlice, Lesík, Lísková, Lobzy, Lomnice, Milíře, Nová Role, Paseka, Perglas, Rozmysl, Rudolec, Staré Sedlo, Svatava, Těšovice, Týn, Vítkov.

¹²³ RUND, J., str. 20.

8.2 VELKOSTATEK A ZÁMEK JINDŘICHOVICE, ZÁMEK FAVORIT

Jindřichovice jsou prvně zmíněny v r. 1273, tehdy patřily tepelskému klášteru. V 16. století přešly do majetku rodiny Šliků, kteří si je dokázali udržet i po bitvě na Bílé hoře. Místo dnešního zámku stávala v jeho okolí tvrz, kterou nechal vybudovat v 16. století Viktorín Šlik, zřejmě krátce poté co Jindřichovice Šlikové obdrželi. V r. 1627 je od Šliků koupil Otto Nostitz.¹²⁴ Původní tvrz nechal nahradit zámkem ve stylu saské renesance. Zámek v průběhu dob prošel dalšími úpravami a do dnešní doby se zachovala jeho novogotická přestavba čtyřkřídlého dvoupatrového zámku s nárožními věžemi z druhé poloviny 19. století, kdy byl majitelem panství Jindřichovice Erwin Nostitz. Zámek měl i soukromou zámeckou kapli, která se do dnešní doby již nedochovala. Rodina Nostitz-Rhienecků zámeček reprezentativně zařídila, např. ve velkém sále byla vytvořena freska s námětem benátského přístavu.¹²⁵ V r. 1945 museli Nostitzové své panství opustit a správa zámku přešla na stát. Ten zámek předělal na dětskou ubytovnu, později zde vznikla na krátkou dobu kasárna, pak ubytovna pro dělníky. Nevyužité místnosti sloužily jako sklady. Dnes má zámeček opět reprezentativnější využití, stal se z něj okresní archiv a od r. 1989 se opět postupně opravuje a navrácí do své bývalé krásy. Během 30. leté války byla ves i zámek několikrát napadena nepřátelskými vojsky. Hrabě Johann Hartwig je proto nechal zvelebit (první úpravy v saské renesanci, poté barokní úpravy).

Nedaleko zámku byla na počátku 18. století založena lovecká obora, ve které stála zbrojnice a na konci 18. století zde nechal hrabě František Antonín postavit lovecký zámeček **Mes Ideés**, později přejmenovaný na **Favorit**. Jednalo se o trojkřídlou budovu, která sloužila k loveckým kratochvílím šlechty. Pozdně barokní podoba zámku nám není známá, ale zřejmě se jednalo o jednoduchou stavbu, sloužící jen pro několikadenní pobyt šlechty. Roku 1899 byl zámeček zbořen a o pět let později ho nechala rodina znovu postavit podle plánů architekta E. Seidla.¹²⁶ Při této příležitosti byl zvětšen a dále využíván jako lovecký zámek i letní sídlo rodiny. Po konfiskaci zámeček připadl státním lesům, které v něm po krátkou dobu provozovaly internát, a od 50. let až do r. 1990 se Favorit změnil v zdravotnickou

¹²⁴ Rychty jindřichovického panství- Hradecká, Javořina, Krásná Lípa, Ptačí, Přebuz, Břidlová, Nová Ves, Rotava, Obora, Šindelová, Heřmanov, Loučná.

¹²⁵ PROKOP, V., SMOLA, L., str. 240

¹²⁶ BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 26.

zotavovnu pro děti.¹²⁷ V areálu zámku byla postavena malá kaplička sv. Terezie z Ávily, jež také prošla rekonstrukcí společně se zámkem. Současná podoba je tedy až ze začátku 20. století.¹²⁸ Kaplička je malá dřevěná stavbička se šindelovou střechou a čtyřhrannou věžičkou. V současné době je zámek i celý jeho areál v soukromém vlastnictví a pro veřejnost nepřístupný.

K panství Jindřichovice patřily rotavské železářny a statek Krásná Lípa. Základem pro hospodářství bylo opět lesnictví (6 – 10 revírů) a lesní průmysl – tři pily, výrobní dřevité vlny, šindele a třísloviny. K těžkému průmyslu zařadíme železářství, těžbu železa na Kraslicku, těžbu cínu v Jindřichovicích a na Přebuzi. Rozvoj železáren souvisí s otevřením hnědouhelných dolů na Falknovsku v polovině 19. století.

8.3 VELKOSTATEK KRASLICE

Kraslické korunní léno bylo v r. 1272 uděleno Jindřichovi z Plavna i s okolními doly. Z malé osady se rychle stalo městečko, které Karel IV. povýšil v r. 1370 na město.¹²⁹ V dobách středověku bylo městečko spojeno s hradem Neuhaus, který stával nad soutokem Stříbrného potoka a říčky Svatavy. Hrad byl královský, založený Přemyslem Otakarem II. a měl chránit erfurtskou obchodní stezku vedoucí z Českého království do německého Saska. Hrad postupně pustl, čemuž napomohlo dobývání hradu v r. 1412 chebskými vojsky a vyhoření objektu z r. 1465, až se stal v polovině 16. století neobyvatelný. Nakonec byl využíván jako zdroj stavebního materiálu pro obyvatele Kraslic, ale dodnes jsou nad městem zbytky hradu, které se staly turistickou zastávkou při procházkách po okolí. Výtvarné vyobrazení hradu Neuhaus je zachovalé pouze v kronice chebského kronikáře Pankraze Engelhardta z 16. století (v současnosti je uložena v Národním muzeu v Praze).¹³⁰ V 15. století se majetek vystřídal mezi Reitenbachy, Šliky, opět pány z Plavna, Janem Pluhem z Rabštejna a opět Šliky. Za dob Šliků se město velice rychle rozvíjelo, docházelo k přistěhování velkého počtu německých horníků. Roku 1575 vyvázal Kraslice z lenního

¹²⁷ Tamtéž, str. 26.

¹²⁸ PROKOP, V., SMOLA, L., str. 242.

¹²⁹ Tamtéž, str. 326.

¹³⁰ Tamtéž, str. 327.

svazku císař Maxmilián a prodal je Jiřímu staršímu za Schönburgu. Před třicetiletou válkou byly Kraslice lidnatým městem s 6000 obyvateli, po válce docházelo k odchodu evangelických horníků, měšťanů atd. V r. 1666 koupil kraslické panství hr. Johann Hartwig Nostitz. Kraslice se stávají alodem v majorátní držbě falknovské větve Nostitz-Rhieneck až do konfiskace v r. 1945.¹³¹ Před připojením k velkostatku Jindřichovice měli Kraslice 2100 hektarů půdy. Hlavním hospodářským odvětvím na Kraslicku bylo lesnictví a těžba mědi, olova a stříbra. V polovině 18. století se do oblasti Kraslic dostávají nové možnosti obživy např. paličkování, tkalcovství a především výroba hudebních nástrojů. Výroba hudebních nástrojů se ve městě udržela několik desítek let a dala vzniknout, dnes už zaniklé, ale ve své době kvalitní průmyslové střední škole, která si pro společnost Amati, která hudební nástroje vyrábí, pěstovala nové zaměstnance.

8.4 STATEK PERGLAS

Statek Perglas byl již ve 13. století majetkem v lenní soustavě hradu Loket, postupně přešel od Nothaftů, Leuchtenbergů a Perglárů z Perglasu ke Štolcům, kterým byl pro účast na stavovském povstání zkonfiskován. V roce 1765 byl statek zakoupen Františkem Václavem Nostitzem a připojen k sokolovskému panství. Renesanční tvrz z roku 1570 byla za Nostitzů přestavena v barokní sýpku, nosící nad vstupním portálem erb rodiny Nostitz-Rienecků. Další majitel panství, Leopold Nostitz, zadal architektovi Ernestu Fleissnerovi zakázku na stavbu novobarokního zámečku, který v letech 1893 – 1894 na Perglasu vyrostl.¹³² Tato krásná stavba, dnes známá pouze z dobových fotografií, se stala dalším reprezentativním sídlem rodiny. V r. 1945 byl Perglas stejně jako veškerý majetek Nostitzů zkonfiskován státem, který pro něj našel využití, když zde byla vytvořena dětská ozdravovna a později přešel do správy statků a lesů HDB Sokolov. V této době fungoval jako ubytovna a sklady. Bohužel objekt nebyl řádně udržován, a proto byl nakonec v roce 1983 stržen.

¹³¹ Ryčty kraslického velkostatku – Bublava, Stříbrná, Hraničná, Smolná, Tisová.

¹³²BERANOVÁ VAICOVÁ, R., str. 23.

9. MAJETEK RODINY NOSTITZ-RHIENECKŮ V OKOLÍ PRAHY

9.1. MĚŠICE

Měšice jsou poprvé připomínány v r. 1294. Zdejší tvrz postavil řád křižovníků s červenou hvězdou, který ji pronajal Janovi z Hradce v r. 1416. Kromě soukromých majitelů panství, např. Vaněk Duršmíd, Zdeněk ze Šternberka, Jindřich Fink z Finkenštejna, Jan z Černhausu, se měšické panství dostalo do vlastnictví Starého Města pražského. Do držení Nostitzů se Měšice dostaly v r. 1651 jako válkou zničené panství. Zřejmě z toho důvodu ho Johann Hartwig Nostitz-Rhieneck prodal r. 1664 Alžbětě Astlerové z Astfeldu. O třináct let později Měšice znovu koupil hr. Johann Hartwig Nostitz od Františka Václava z Briestelu a od té doby se Měšice staly součástí pakoměřického panství. Nostitzové zde pak sídlili až do r. 1945. Oblíbený architekt hr. Františka Antonína Nostitz-Rhienecka, Antonín Haffenecker, nahradil starou gotickou tvrz rokokovým zámekem, jehož výstavba probíhala ve dvou etapách. V první etapě (1767 – 1775) bylo postaveno hlavní křídlo, jehož první poschodí bylo určeno k reprezentaci a druhé poschodí bylo zastavěno obytnými komnatami. Ve druhé stavební etapě (1780 – 1790) došlo k dostavbě dvou postranních jednoposchod'ových křídel, architektonicky zcela shodných s křídlem hlavním. O výtvarnou výzdobu zámku se postarali umělci Josef Hager, Václav Ambrozi, který vytvořil obraz sv. Alžběty na oltáři zámecké kaple a Petr Prachner. K zámku přiléhaly hospodářské budovy a řada domků pro služebnictvo, které vytvořily menší vesnici. Rodina Nostitz-Rhieneck si zámek a okolí natolik oblíbila, že si z něj vytvořila hlavní letní rodinné sídlo. Takové sídlo muselo samozřejmě dostatečně plnit reprezentativní funkci rodinné letní rezidence, proto do ní hr. František Antonín investoval značné finance a nechal vystavět v přilehlé budově zámku soukromé divadlo.¹³³ V roce dokončení první etapy stavby zámku přijala rodina Nostitz-Rhieneck do svých služeb Josefa Dobrovského jako učitele filozofie a matematiky. Již v létě r. 1776 odjel Josef Dobrovský i se svými zaměstnavateli na zámek Měšice, který se mu po dalších deset let stal druhým domovem. Klidné prostředí měšického zámku a jeho okolí pomáhalo Dobrovskému v jeho vědeckých začátcích. Právě na své první publikované odborné práci pracoval na zámku.¹³⁴ Měšice se také staly místem jeho rekonvalescence v r.

¹³³ RYŠAVÁ, E., str. 68.

¹³⁴ Latinsky psaná prvotina J. Dobrovského *Pražský zlomek evangelia sv. Marka* byla vydána v r. 1778.

1782, kdy při pobytu na Falknovském panství postřelen při lovu v Jindřichovické oboře. Zámek Měšice má významnou technickou novinku 18. století a tou je bleskosvod, který zde byl instalován již v r. 1775. Tím se Měšice staly první stavbou v Čechách, která bleskosvod měla. K zámku přiléhá rozlehlý park, který byl v době stavby zámku upraven do módní francouzské zahrady, ovšem postupně se proměnila do romantického anglického parku. Kromě parku byly v okolí zřízeny dvě obory, Malá a Velká bažantnice, kvůli nimž byly vypuštěny tři rybníky. Po r. 1945 byl zámek a okolní nemovitý majetek Nostitz-Rhienecků zestátněn. V šedesátých letech byla v zámku zřízena nemocnice, která po r. 1989 připadla obci Měšice. Obec se rozhodla ponechat zámek zdravotnickým účelům a v dnešní době se v něm nachází nemocnice a Centrum integrované onkologické péče. Obec Měšice a Občanské sdružení, které spravuje nemocnici, postupně obnovují výzdobu zámku – malby J. Hagera i fresky v zámecké kapli od V. Ambroziho. V r. 2012 nechala Matice česká ve vestibulu zámku instalovat pamětní desku J. Dobrovského, která informuje o jeho několikaletém pobytu v Měšicích.¹³⁵

9.2. PAKOMĚŘICE

Ves Pakoměřice je prvně zmíněna v r. 1352, kdy je uváděn dodnes stojící gotický farní kostel. Prvním známým majitelem Pakoměřic je Pešl Bohuslav Olbramovic, který ves prodal v r. 1380 rodině Seidlů, kteří zde nechali postavit první tvrz. V 15. století byl majetek rozdělen mezi Víta, Martina a Václava z Rohovic. K opětovnému sloučení došlo až v polovině 16. století, kdy panství patřilo rodu Bořanovských z Bítýšky. Po bitvě na Bílé hoře se na Pakoměřicích vystřídal několik majitelů, až je v r. 1652 získal hr. Johann Hartwig Nostitz-Rhieneck od Karla Libštejnského z Kolowrat. Tím začal vzestup významu Pakoměřic. Na místě staré tvrze pak vyrostlo nové panské sídlo, které se stalo letní rezidencí rodiny. V 17. století byly Pakoměřice rozšiřovány o koupě statků Líbeznice, Veleň a Bašť. V 18. století důležitost Pakoměřic výrazně klesla. Sídlo již nebylo dost reprezentativní, a tak se správa panství přestěhovala do Měšic. Pakoměřický zámek se dál využíval

¹³⁵ Matice česká je sekce Společnosti Národního muzea založená v r. 1831, která působí na poli podpory vydávání a šíření české, zejména odborné literatury.

k hospodářským účelům.¹³⁶ Po r. 1989 je zámek prodán soukromníkům, kteří se ale o zámek nestarají, a tak je v stále horším stavu a několikrát střídá majitele. V současné době patří zámek nadačnímu fondu Sponte, kterou vlastní rodina Nováčkova. Majitelé mají v plánu zámek, pivovar, faru a přilehlý kostel zrekonstruovat a otevřít veřejnosti. Na zámku chtějí instalovat expozici o historii zámeckých prostor a o životě Nostitz-Rhienecků i o jejich aktivitách v okolí. Dále se bude upravovat i okolní zámecký park, který by byl vhodným místem pro odpočinek turistům i místním obyvatelům.

¹³⁶ Rychty měšického panství – Líbeznice, Pakoměřice, Měšice, Mratín, statek Veleň, Mírovce, Bašť.

10. MAJETEK RODINY NOSTITZ-RHIENECKŮ NA SEVERU ČECH

10.1 TRMICE

Starobylé trmické panství¹³⁷ je známo již z poloviny 13. století. Majetek byl v rukou hned několika rytířských rodin (Trmičtí z Míliny, Děčínští z Bynova). Po vydání Obnoveného zřízení zemského v r. 1627 byli Děčínští, coby evangelíci, nuceni opustit Království české a zanechat zde své panství Horní a Dolní Trmice, které v r. 1629 zakoupil hr. Johann Hartwig Nostitz-Rhieneck, jenž si u císaře Leopolda I. zajistil, pro tehdy ves Trmice, povýšení na městečko (r. 1664) s vlastní znakovou erbem vrchnosti a právo pořádat dva výroční trhy, které později císařovna Marie Terezie, na žádost hr. Františka Antonína Nostitz-Rhienecka, doplnila o další dva výroční trhy.¹³⁸ Pro Trmice tím začalo období rozvoje a dobrých vztahů poddaných se šlechtou. Za doby hr. Alberta Nostitz-Rhienecka byl na panství postaven cukrovar a hrabě byl zvolen starostou obce.

Původně obklopovaly Trmice tři tvrze. Stará tvrz zanikla nejspíše v 17. století a na jejím místě byl vybudován hospodářský komplex. Horní tvrz, jež se v Trmicích nacházela, byla v 16. století přebudována na renesanční zámek, který nechali Nostitz – Rhieneckové zrekonstruovat do barokní podoby. Před přestavbou se jednalo o čtyřkřídlo jednopatrovou stavbu obklopenou vodním příkopem. Trmický zámek sloužil jako sídlo správy zdejšího velkostatku až do r. 1945, kdy byl majitelům zkonfiskován. Od té doby jen chátral až do stavu, kdy bylo nutno stavbu zbourat. Dolní tvrz je poprvé zmiňována roku 1526. Svým účelům sloužila jen pár století a nakonec v 18. století zaniká. Do dnešní doby přetrval jen nový zámek, který nechal postavit hr. Albert Nostitz-Rhieneck v letech 1856 – 1863, podle projektu architekta Heinricha Ferstela v novogotickém stylu. Zámek byl vybudován na místě původního panského dvora a krátce sloužil jako letní sídlo rodiny. Kolem zámku vznikl ve 20. století krajinářský park.¹³⁹ Zámek byl Nostitz-Rhienecky prodán továrníkovi Karlu Wolfrumovi, který zámek v roce 1918 daroval městu Ústí nad Labem pro kulturní a

¹³⁷ Rychty trmického panství – Hliňany, Řehlovice, Trmice, Roudníky, Předlice.

¹³⁸ KUČA, K., str. 612.

¹³⁹ Na mapách císařských povinných otisků je zachycen starší park francouzského typu, který přiléhá k panskému dvoru, na jehož místě byl v 50. letech 19. st. vybudován novogotický zámek. Park byl v této době zrušen.

společenské účely. Trmické panství se nejvýrazněji rozvíjelo v polovině 19. století, kdy bylo na jeho území nalezeno naleziště uhlí. Od r. 1841 se počet malých uhelných dolů rozšířil na 59, ze kterých 12 patřilo pod správu panství zdejší vrchnosti.¹⁴⁰ Pro lepší dopravu uhlí do Ústí nad Labem a dalších měst, byla vybudována železnice Ústí nad Labem – Teplice (r. 1858), která vedla na návrh hr. Alberta Nostitz-Rhieneka i přes Trmice. Od r. 1874 byla železnice rozšířena o trať z Ústí nad Labem do Bíliny, která opět vedla okolo Trmic. Tím se Trmice staly důležitým a velmi výnosným panstvím v držení Nostitz-Rhieneků.

10.2 VELKOSTATEK VELKÉ ŽERNOSEKY

Velké Žernoseky jsou poprvé zmíněny v jedné z nejdůležitějších listin pro historii českého jazyka, zakládací listině kapituly litoměřické (1056 – 1058). Vesnice byla v držení církevního řádu cisterciáků, který do okolí přinesl tradici pěstování vína a založil vinné sklepy, na druhém břehu Labe v Malých Žernosekách, které jsou používány dodnes. Pro hospodářské potřeby vznikl dvůr, který byl v 16. století, za doby nového majitele Viléma Kamýckého, přestavěn na tvrz. Jeho potomek, Jan Všebor Kamýcký, byl pro účast na stavovském povstání zbaven svého majetku a r. 1623 přichází na panství nový majitel, Vilém z Vřesovic, od něhož Žernoseky¹⁴¹ koupil hr. Johann Hartwig Nostitz-Rhienek. V této době byla tvrz přestavěna na barokní zámek. Hrabě Friedrich Moritz Nostitz-Rhienek zámek v 18. století rozšířil o postranní křídla a celkově ho zvelebil. V r. 1916 byl zámek prodán Marií Nostitz-Rhienekovou a jejím manželem Arnoštem Emanuelem hr. Silva-Tarouca, pražskému podnikateli J. Oppeltovi. Osud zámku po r. 1945 nebyl tak pochmurný jako např. trmického zámku. Stát do něj přesunul výzkumnou vinařskou stanici a dnes je zrekonstruovaný objekt ve vlastnictví Žernoseckého vinařství s.r.o., které zámek a vinařství zrekonstruovalo a v současné době na zámku pořádají různé společenské akce, např. degustace vín. Na zámku také nabízejí ubytování v nově zařízených apartmánech.

¹⁴⁰ KUČA, K., str. 614

¹⁴¹ Rychty žernoseckého velkostatku – Libochovany, Velké Žernoseky.

11. ZÁVĚR

Přestože se rodinná historie začala psát v Horní Lužici, rodina Nostitz-Rhienecků se v Českém království v 17. století dostala postupně na vrchol tehdejšího společenského žebříčku. Po bitvě na Bílé hoře byli sice vnímáni jako cizozemci, ale jejich vztahy s českou společností byly velmi kladné a brzy se stali součástí české šlechty. Mužští členové rodu se uplatňovali na poli diplomacie či politiky na habsburském dvoře, kde se nebáli postavit proti politice vládců, jak je vidět na případu hr. Františka Antonína, který na své funkce nejvyššího purkrabího a prezidenta královského gubernia rezignoval, protože nesouhlasil s politikou císaře Josefa II. Členové této rodiny se spojovali s dalšími významnými šlechtickými rody v Čechách, např. Popelové z Lobkovicz, Silva-Tarouca, Kinští, Chotkové ad.

Majetek rodině Nostitz-Rhieneck byl zabaven v r. 1945 a rodina se rozhodla pro odchod do zahraničí. V pořadu *Modrá krev*, který vysílala Česká televize, vzpomínala hr. Mathilda na období po druhé světové válce a na svého otce, který odchod z Čech nesl velice těžce. Na hraběti Karlovi Nostitz-Rhieneckovi je zajímavé, že sám měl československé občanství, stejně jako jeho děti, ale jeho manželka hr. Marie Sophie Brühl měla sice občanství československé, ale národnost měla německou. Hrabě Karel se mohl se svou ženou rozvést a zůstat i s dětmi v Čechách, ale na tento návrh nepřistoupil a odešel s rodinou do zahraničí. Přestože rodina s nacisty nekolaborovala, setkala se po návratu do Čech hr. Mathilda s názory, že jako německá šlechta byla rodina pronacistická a z toho důvodu jim byl majetek zabaven a museli odejít do exilu. Tento názor je ovšem mylný, neboť jak je uvedeno výše, rodina, až na matku, měla československé občanství. Již předci posledních Nostitz-Rhienecků měli silný vztah k Českým zemím, jak je vidět na osobě hr. Fr. A. Nostitz-Rhienecka, jeho synech a jejich vztahu k českým vlastencům jako byl Fr. M. Pelcl, J. Dobrovský. Díky J. Dobrovskému máme i důkazy o tom, že jeho studenti ovládali český jazyk a vyznali se v české historii. Pokračovali tak v názorech Pelcla i Dobrovského, že pro obnovu českého jazyka je důležitější uvědomělá šlechta než venkovský lid. Josef Dobrovský byl vědec mnoha oborů. Zajímal se o historii, literaturu, jazykozpyt, ale i botaniku. Je autorem základní mluvnice *Zevrubné mluvnice jazyka českého* (r. 1809), která dala vzniknout moderním gramatikám i Gebauerovým *Pravidlům českého pravopisu*. Bez přístupu do nostické knihovny by ovšem jeho práce nebyla natolik rozsáhlá a je

pravděpodobné, že by ho jeho duševní porucha dostala do nemocnice, pod neustálý lékařský dohled, jak navrhovala policie, která ho nejednou musela zadržet za pobuřující chování na veřejnosti. Naštěstí se za něj postavili Nostitzové, kteří se o jeho zdraví starali z vlastních prostředků a pomohli tak tomuto všestrannému vědci, aby obohatil vzkvétající českou vědu. V majorátním pražském paláci se ustanovil tzv. nostický salón hr. Františka Antonína, který navštěvovali jak významní vědci té doby, tak i patriotická šlechta, která podporovala rozvoj české vědy a zasazovala se za práva Českého království.

Na každém svém panství nechala rodina postavit či zrekonstruovat panská sídla, která je měla dostatečně reprezentovat. Na tyto stavební úpravy si najímali nejlepší architektury té doby a pro výzdobu svých sídel také nadané umělce. Proto je zajímavé, že dnešní návštěvníci památek nemají možnost se na nostické zámky podívat, tak jak jsou zvyklí navštěvovat jiné kulturní památky, s průvodcem, který je seznámí s rodinou historií. Rodina byla svým bohatstvím a významem na společenském žebříčku na stejné úrovni jako jiné šlechtické rodiny v Českém království. Nebála bych se je postavit na roveň Kolowratům, Lobkowiczům či Šternberkům. Všechny tyto rody mají své zámky (soukromé či státní) otevřeny návštěvníkům, kteří se tak seznámí s jejich historií. Absence takovéto přístupné památky může být důvod, proč jsem se při psaní této práce setkávala s otázkami typu: Kdo byli Nostitzové? Kde žili Nostitzové?

Prohlédnout si alespoň malou část předmětů, které patřili rodině Nostitz-Rhieneck je možné pouze v pražském paláci a ačkoli Nostický pražský palác je nejznámějším majetkem rodiny, vzhledem k jeho funkci (budova Ministerstva kultury) není pro běžného turistu možné palác navštívit mimo dny otevřených dveří. Naštěstí je v něm stále rozsáhlá majoritní knihovna Nostitzů a část jejich obrazové galerie, které tedy jednou za rok spatří i běžní návštěvníci.

Zámky Falknov a Trmice jsou sice návštěvníkům přístupny, ovšem jen jako muzea zaměřena na svůj region, bez větších odkazů na dřívější majitele. Zámek Měšice, který si rodina vystavěla jako rodové letní sídlo, dnes slouží jako nemocnice. Nejhůře dopadl zámek Pakoměřice, který je nejvíce zdevastovaný. V současnosti prochází rekonstrukcí, aby mohl být otevřen pro veřejnost. Pokud oprava v Pakoměřicích bude úspěšná, a pokud bude na zámku instalována expozice o Nosticích, stane se zámek Pakoměřice jedinou komplexní

památkou na tuto rodinu, kde se budou moci návštěvníci seznámit se členy rodiny a její historií.

Při psaní své bakalářské práce jsem se zajímala o historii nejen rodiny, ale i jejich největšího panství, Falknov. Zjistila jsem tak, že Sokolov není jen hornické město, jak nám soudobé historické práce neustále připomínají. Samozřejmě bylo a bude hornictví ve zdejších okolí vždy důležitou součástí historie, ale překvapivým zjištěním je, že v Sokolově měli textilní cechy a velice výnosný panský pivovar s rozsáhlými chmelovými plantážemi, zásobujícími nejbližší okolí. Stopy Nostitzů na Sokolovsku jsou stále ještě čitelné, ačkoli si dovoluji tvrdit, že v podstatě jen pokračovali v podnikání hraběcí rodiny Šliků, po kterých přebrali sice boji třicetileté války poničené panství, ovšem snadno obnovitelné. Falknov byl, více než jiná rodinná panství, převážně protestanským územím, proto se jeho obyvatelé s přísně katolickou rodinou Nostitzů v prvních letech jejich působení na Falknově příliš neshodli. Nostitzové Falknov a jeho okolí začali rekatolizovat a jejich snažení vyvrcholilo stavbou kapucínského kláštera ve Falknově. Jejich vztah s poddanými se postupně stabilizoval, čemuž napomohla i obnova okolí po třicetileté válce a hospodářský rozvoj. Dalším překvapivým zjištěním bylo, jak málo zdejších obyvatel ví, že jeden z nejvýznamnějších šlechtických rodů v Českém království vlastnil falknovské panství. Přestože v roce 2007 proběhla o rodině Nostitzů výstava, do podvědomí obyvatel Sokolova, se bohužel příliš nedostala. Přesto je zdejší nostický zámek zrestaurovaný a veřejností využíváný ať jako knihovna či místo pro setkávání se s odborníky z různých vědeckých či kulturních oborů, kteří zde pořádají přednášky. Tak alespoň symbolicky město pokračuje v tradici Nostitzů v podpoře věd a umění.

12. SEZNAM ZDROJŮ

12. 1. PRAMENY

SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka. Rodinný archiv Nostitz-Rienecků

Kart. 3, inv. č. 28 – Testament sv. p. Otty Nostitze ustavující fideikomis.

Kart. 3, inv. č. 29 – Císař Ferdinand II. konfirmuje zřízení fideikomisu Ottou sv. p. Nostitzem.

Kart. 7, inv. č. 50 – Smlouva mezi kapitulou sv. Víta a hr. Johannem Hartwigem Nostitzem o zřízení rodinné hrobky v kapli sv. Anny v Chrámu sv. Víta.

Kart. 7, inv. č. 51 – Výpis z pamětní knihy kapucínského kláštera v Sokolově o založení kláštera (opis z 1870).

Kart. 146, inv. č. 934 – Inventář panství Falknov, Jindřichovice, Řehlovice, Hliňany, Libochovany, Velké Žernoseky, Trmice a Pakoměřice, sepsané po smrti Johanna Hartwiga Nostitze.

Kart. 18, inv. č. 91 – Švédská diplomatická korespondence vyslance Antona Johanna Nostitze. Přiložen klíč k šifře.

Kart. 32, inv. č. 179 – Císař Leopold II. uděluje hr. Friedrichu Moritzi Nostitz – Rhieneckovi řád zlatého rouna.

Kart. 32, inv. č. 208 – Úmrtí Bedřichových dětí Roberta dne 2. prosince 1820 ve 23 letech, Mathildy dne 14. prosince 1820 ve 24 letech a manželky Anny dne 31. prosince 1820 ve 44 letech v Měšicích na tyfus. Pamětní zápis určený pro hraběcí archiv od vychovatele malého Erwina abbého S. Fischera a úmrtní oznámení.

Kart. 36, inv. č. 243 – Děkovné listy hr. Chotka Erwinu Nostitzovi na podporu nemocnice Milosrdných bratří a Alžbětinek v Praze.

Kart. 37, inv. č. 267 – Spisy z činnosti Erwina Nostitze – Rhienecka jako prezidenta

Společnosti vlasteneckých přátel umění: jmenování prezidentem Společnosti, revize galerie po smrti J. Berglera, seznamy obrazů. Katalogy Společnosti.

Kart. 136, inv. č. 741 – Kvitance českého rentmistrovského úřadu o zaplacení 52 500 zl. rýnských Ottou sv. p. Nostitzem jako kupní ceny panství Falknov.

Kart. 138, inv. č. 762 – Smlouva o koupi statku Habartov Johannem Hartwigem Nostitzem od Josefa Adama Stolze ze Simbadorfu za 13 500 zl. a ratifikace této smlouvy vévodou Mořicem Saským.

Kart. 162, inv. č. 1138 – Seznam škod způsobených pruskými generály Einsidelem, Walravem a Hacklem v majorátním paláci v Praze.

Kart 162, inv. č. 1139 – Tištěné soupisy 261 obrazů nostického majorátního domu, určených k prodeji a oceněných na 5564 zl., soupisy zařízení a nábytku a opis soupisu předmětů, koupených pruským generálem Walravem.

Kart 169, inv. č. 1229 – Kvitance Adama Františka hr. Hartiga jakožto poručníka sirotků hraběte Vršovce na příjem 30 000 zl. odškodného (in puncto satisfactionis privatae), jež zaplatil František Václav Nostitz za syna Františka Antonína dle soudního rozhodnutí za zabití Karla Felixe Vršovce v souboji.

HAUBERTO VÁ, K. Rodinný archiv falknovské větve Nostitz – Rienecků. (1240) 1364 - 1945. Inventář, 1979.

12.2 LITERATURA

ANDĚL, Rudolf a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Sv. 3 Severní Čechy*. Praha: Svoboda, 1984.

BAKEŠ, Martin. *Diplomatická mise jako nejistá investice. Antonín Jan z Nostic u stockholmského královského dvora (1685–1690)* in *Český časopis historický*. 2015, **113**(3), 714-747.

BĚLOHLÁVEK, Miloslav a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Sv. 4 Západní Čechy*. Praha: Svoboda, 1985.

BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana. *Nosticové: Nostitz: [13. 6. – 9. 11. 2007 Krajské muzeum Karlovarského kraje, p. o. Muzeum Sokolov*. Sokolov: Krajské muzeum Karlovarského kraje, 2007.

BÍLEK, Tomáš Václav. *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*. V Praze: V komisii u Františka Řivnáče, 1883. Novočeská bibliothéka.

HOLEC, František a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Sv. 7 Praha a okolí*. Praha: Svoboda, 1988.

HROCH, Miroslav a Karel KUBIŠ. *Encyklopedie dějin novověku 1492-1815*. Praha: Libri, 2005.

KOBLASA, J. *Jindřichovické panství ve druhé polovině 19. století* in Rodopisná revue on-line, roč. 15, 1, 2013.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 6 Pro-S*. Praha: Libri, 1996.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 7 Str-Vč*. Praha: Libri, 1996.

MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*. Praha: Argo, 2008.

MICKA, F. V. *Černý pátek: velezrádný pokus o státní monarchistický převrat v Praze dne 5. září 1919. Díl 1. Jak zachráněna byla republika*. Praha, 1920.

NOSTITZ-RIENECK, L. *Erinnerungen eines alten Jägers*. Berlin: Verlag von Paul Parey, 1930.

PELANT, Jan. *Města a městečka Západočeského kraje: stručné dějiny, současnost a výběrová bibliografie 129 míst*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1984.

PELCL, F. M. *Paměti*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956.

PELLETER, M. *Denkwürdigkeiten der Stadt Falkenau an der Eger und ihrer nächsten Umgebung. Ein Beitrag zur Geschichte der Deutschböhmen*. Tachau: Neue Folge, 1882.

PETRÁŇ, Josef. *Kalendář, aneb, Čtení o velkém korunovačním plese v pražském Nosticově divadle 12. září 1791 v časech Francouzské revoluce. 2., dopl. a upr. vyd.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Česká historie.

PETRÁŇ, Josef. *Staroměstská exekuce.* Praha: Brána, 1996.

POCHE, Emanuel. *Pražské paláce.* Praha: Odeon, 1973. Památky (Odeon).

PROKOP, Vladimír. *Sokolov: z dějin města a jeho škol.* Sokolov: Město Sokolov, 1994.

PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin Sokolovska.* Sokolov: Okresní muzeum Sokolov, 1994.

PROKOP, Vladimír a Lukáš SMOLA. *Sokolovsko: umění, památky a umělci do roku 1945.* Sokolov: Nákladem AZUS Březová, s.r.o. vydali Vladimír Prokop a Lukáš Smola ve spolupráci s Národním památkovým ústavem, územním odborném pracovišti v Lokti, 2014.

RAMEŠ, Václav. *Slovník pro historiky a návštěvníky archivů.* Praha: Libri, 2005.

RUND, J. *Proměny města Sokolov. Dějiny výstavby města Sokolova (Falknova).* Sokolov: Fornica Publishing, 2007.

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého.* Ilustroval Karel LIEBSCHER, ilustroval Vojtěch KRÁL Z DOBRÉ VODY. V Praze: Argo, 1998.

SLAVÍČEK, Lubomír. *"Sobě, umění, přátelům": kapitoly z dějin sběratelství v Čechách a na Moravě 1650-1939.* Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2007.

VLNAS, Vít, ed. *Obrazárna v Čechách 1796-1918: katalog výstavy, uspořádané Národní galerií v Praze u příležitosti dvoustého výročí založení Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění v Čechách: [Jízdárna Pražského hradu, 11. IV. - 30. VI. 1996].* Praha: Gallery, 1996.

VOTÝPKA, Vladimír. *Křižovatky české aristokracie.* Litomyšl: Paseka, 2014.

12. 3 ČLÁNKY VE SBORNÍCÍCH A ČASOPISECH

HAUBERTO VÁ, K. O archivářské činnosti F. M. Pelcla. Příspěvek k vývoji rodinného archivu falknovských Nosticů. In: *Sborník archivních prací*, roč. XXV., č. 2, Praha, 1975. s. 339 – 358.

ŠÍPEK, Rudolf. Pražská majorátní knihovna hrabat z Nostic a Rienecka. In: *Zprávy památkové péče*, roč. 65, č. 1, 2005. str. 28 – 33.

RYŠAVÁ, Eva. Dobrovský, Měšice a Matice česká. In: *Slavica Litteraria*, roč. 15, č. 2, 2012. str. 67 – 72.

PETRÁČKOVÁ, Věra. Jubileum Františka Martina Pelcla. In: *Naše řeč*, roč. 67, č. 5, 1984. str. 252 – 257.

Nostic podal žádost pozdě. In: *Týdeník Sokolovska*, roč. 3, č. 32, 12. 8. 1993. str. 1.

12. 4 INTERNETOVÉ ZDROJE

JIRKŮ, I. *Mathilda Nostitzová: Muselo to tak být*. [online]. 2009. [cit. 2017-04-04]. Dostupné na: <<http://www.sanquis.cz/index1.php?linkID=art2036>>

Kdo jsme. [online]. 2015. [cit. 2017-07-10]. Dostupné na: <<http://www.mathilda.cz/kdo-jme/>>

KOVAŘÍK, Z. *Historie zámku a obce*. [online]. 2010. [cit. 2017-07-10]. Dostupné na: <<http://www.nemocnicemesice.cz/historie-zamku-a-obce>>

Zámek Pakoměřice. [online]. 2013. [cit. 2017-07-10]. Dostupné na: <<http://www.zamekpakomerice.cz/>>

MAREK, M. *Nostitz family*. [online]. Poslední aktualizace 14. 11. 2005. [cit. 2017-06-27]. Dostupné na: <<http://genealogy.euweb.cz/nostitz/nostitz1.html>>

MAREK, M. *Nostitz family*. [online]. Poslední aktualizace 31. 8. 2007. [cit. 2017-06-27]. Dostupné na: <<http://genealogy.euweb.cz/nostitz/nostitz3.html>>

MAREK, M. *Nostitz family*. [online]. Poslední aktualizace 25. 4. 2008. [cit. 2017-06-27].

Dostupné na: <<http://genealogy.euweb.cz/nostitz/nostitz4.html>>

MAREK, M. *Nostitz family*. [online]. Poslední aktualizace 31. 8. 2007. [cit. 2017-06-27].

Dostupné na: <<http://genealogy.euweb.cz/nostitz/nostitz5.html>>

Sokolovský zámek. [online]. Poslední aktualizace 14. 1. 2015. [cit. 2017-07-10]. Dostupné

na: <<http://www.sokolov.cz/mesto/pamatky/sokolovsky-zamek-26466>>

Nostický palác, sídlo ministerstva kultury, zve o státním svátku na den otevřených dveří.

[online]. Poslední aktualizace 14. 9. 2016. [cit. 2017-07-10]. Dostupné na:

<<https://www.npu.cz/cs/generalni-reditelstvi-npu/zpravy/17953-nosticky-palac-sidlo-ministerstva-kultury-zve-o-statnim-svatku-na-den-otevrenych-dveri>>

Císařské povinné otisky map stabilního katastru. [online]. [cit. 2017-06-27]. Dostupné na:

<http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/7135-2/7135-2-003_index.html>

Císařské povinné otisky map stabilního katastru. [online]. [cit. 2017-06-27]. Dostupné na:

<http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/4612-1/4612-1-002_index.html>

Císařské povinné otisky map stabilního katastru. [online]. [cit. 2017-06-27]. Dostupné na:

<http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/7966-1/7966-1-004_index.html>

13. PŘÍLOHY

13.1 TEXTOVÉ PŘÍLOHY

Textová příloha č. 1 – Popis erbu Nostitz – Rhienecků před povýšením do hraběcího stavu

Textová příloha č. 2 – Popis erbu Nostitz – Rhienecků po povýšení do hraběcího stavu

Textová příloha č. 3 – Popis erbu Nostitz – Rhienecků po získání panství Rhieneck

Textová příloha č. 1:

Erb rodiny Nostitzů vychází z modrého štítu, ve kterém jsou dva červeno-stříbrně šachované kančí zuby. Klenotem erbu byly dva bývolí rohy, červeno-stříbrně šachované, s červeno-stříbrnými příkrývadly.

Textová příloha č. 2:

Po povýšení do hraběcího stavu je erb rozdělen na čtyři modro-stříbrná pole. V prvním poli jsou dva červeno-stříbrné kančí zuby, doplněné zlatým půlměsícem v dolní části. V druhém poli je černé orlí křídlo se zlatým břevnem. Celý erb je čtvrcený zlato-modrou kotvou. Ta je ve třetím stříbrném poli v modré barvě a ve čtvrtém modrém poli ve zlaté barvě. Erb má dva klenoty. Pravý klenot je černé orlí křídlo se zlatým břevnem. Levý klenot jsou dva červeno-stříbrně šachované bývolí rohy, mezi nimi jsou tři pštrosí pera, modré, zlaté a modré. Příkrývadla jsou červeno-stříbrná.

Textová příloha č. 3:

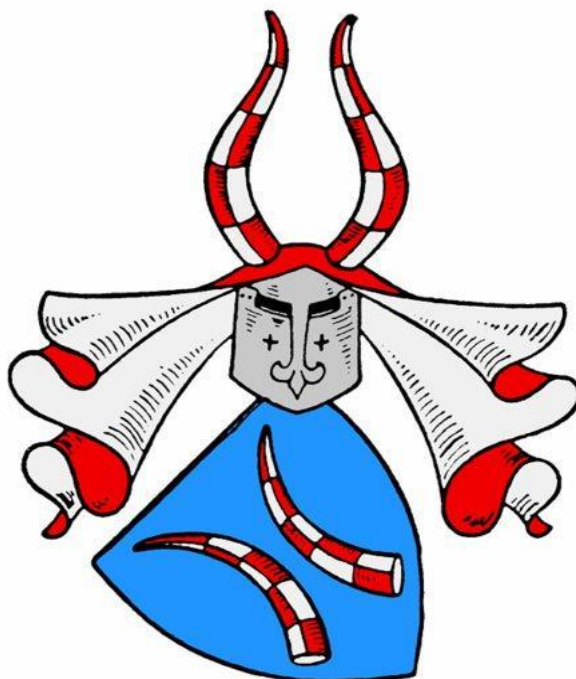
Po koupi panství Rhieneck byl erb doplněn o srdeční štítek, jež je červený se třemi zlatými břevny a je ozdoben zlatou korunou. Erb je modro-stříbrně čtvrcený se zlato-modře čtvrcenou kotvou. V prvním modrém poli jsou dva červeno-stříbrně šachované kančí zuby nad zlatým půlměsícem. Ve druhém stříbrném poli je černé orlí křídlo se zlatým břevnem. Ve třetím stříbrném poli je část kotvy v modré barvě. Ve čtvrtém modrém poli je část kotvy ve zlaté barvě. Na štítu jsou usazeny tři přilby s klenoty. Vpravo černé orlí křídlo se zlatým břevnem, uprostřed stříbrná labuť a vlevo dva červeno-stříbrně šachované bývolí rohy.

13.2 SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

1. Erb Nostitzů před uvedením do hraběcího stavu
2. Erb Nosticů před získáním panství Rhieneck
3. Erb Nostitzů po získání panství Rhieneck
4. Johann Hartwig Nostitz-Rhieneck, NPÚ Locket. In: Beranová Vaicová, R.
5. Anton Johann Nostitz-Rhieneck, NPÚ Locket. In: Beranová Vaicová, R.
6. František Václav Nostitz-Rhieneck, NPÚ Locket. In: Beranová Vaicová, R.
7. František Antonín Nostitz-Rhieneck, NPÚ Locket. In: Beranová Vaicová, R.
8. Výřez z císařských povinných otisků falknovského panství se zámekem - http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/7135-2/7135-2-003_index.html
9. Zámek Falknov v současnosti – <http://www.sokolov.cz>
10. Stavovské divadlo - <http://www.narodni-divadlo.cz/cs/stavovske-divadlo>
11. Nostický palác na Malé Straně - <https://www.npu.cz>
12. Zámek Měšice - <http://www.nemocnicemesice.cz>
13. Výřez z mapy pakoměřického panství s půdorysem měšického zámku, SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Nostitz-Rhienecků
14. Výřez z císařských povinných otisků se zámekem Měšice a přiléhajícími obytnými budovami pro zaměstnance - http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/4612-1/4612-1-002_index.html
15. Zámek Trmice - <http://www.mestotrmice.cz/>
16. Výřez z císařských povinných otisků s panstvím Trmice - http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/7966-1/7966-1-004_index.html
17. Zámek Pakoměřice v současnosti - <http://www.zamekpakomerice.cz/>
18. Výřez z mapy Pakoměřického panství s půdorysem Pakoměřic, SOA Plzeň, pracoviště Klášter u Nepomuka, RA Nostitz-Rhienecků
19. Rodokmen Nostitz-Rhienecků od Jana Hartwiga
20. Rodokmen Nostitz-Rhienecků od Bedřicha Mořice Chrysostoma
21. Rodokmen Nostitz-Rhienecků od Hugo Maria

13.3 OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

1. Erb Nostitzů před povýšením do hraběcího stavu

2. Erb Nostitzů před získáním panství Rhieneck

3. Erb Nostitzů po získání panství Rhieneck

4. Johann Hartwig Nostitz-Rhieneck

5. Anton Johann Nostitz-Rhieneck

6. František Václav Nostitz-Rhieneck

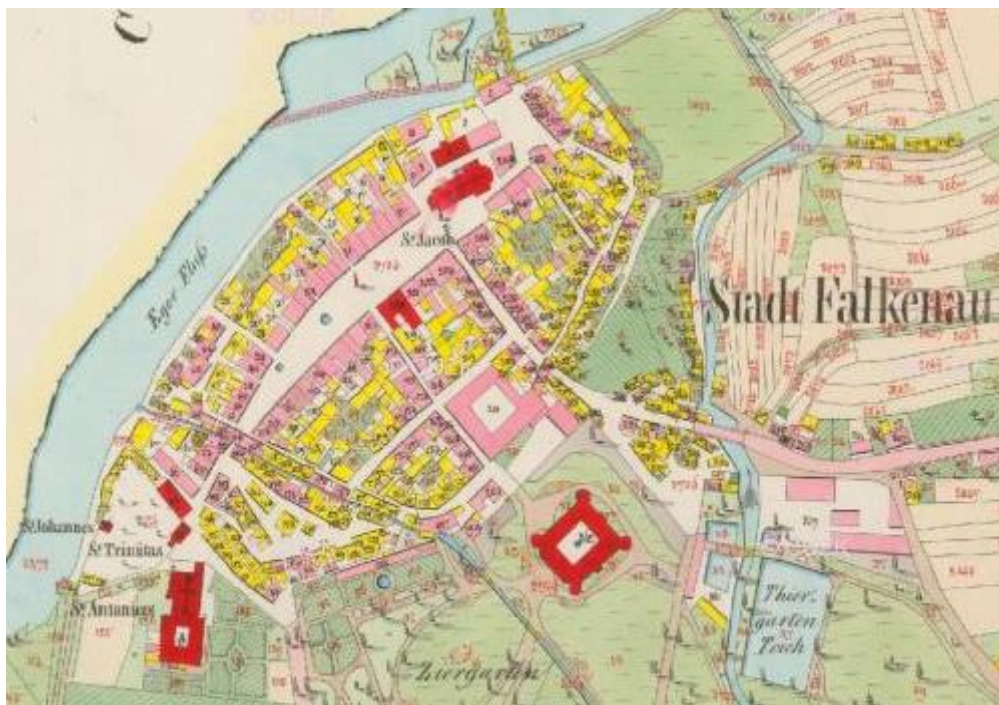
7. František Antonín Nostitz-Rhieneck

8. Zámek Falknov v současnosti

9. Výřez z císařského povinného otisku města Falknov se zámek

10. Stavovské divadlo v současnosti

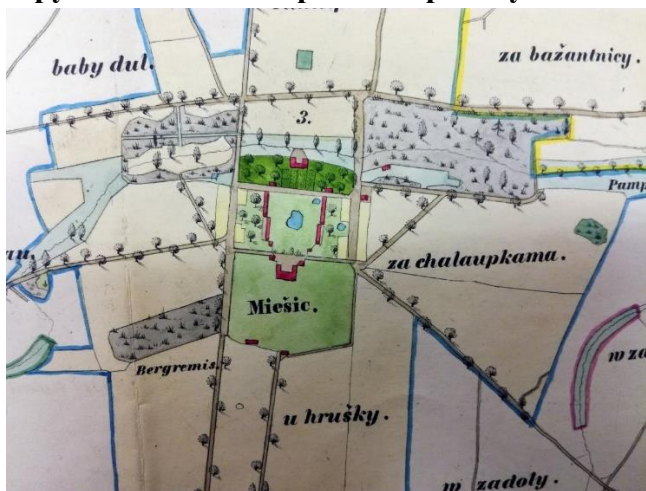
11. Nostický palác na Malé Straně

12. Zámek Měšice

13. Výřez z mapy Pakoměřického panství s půdorysem měšického zámku

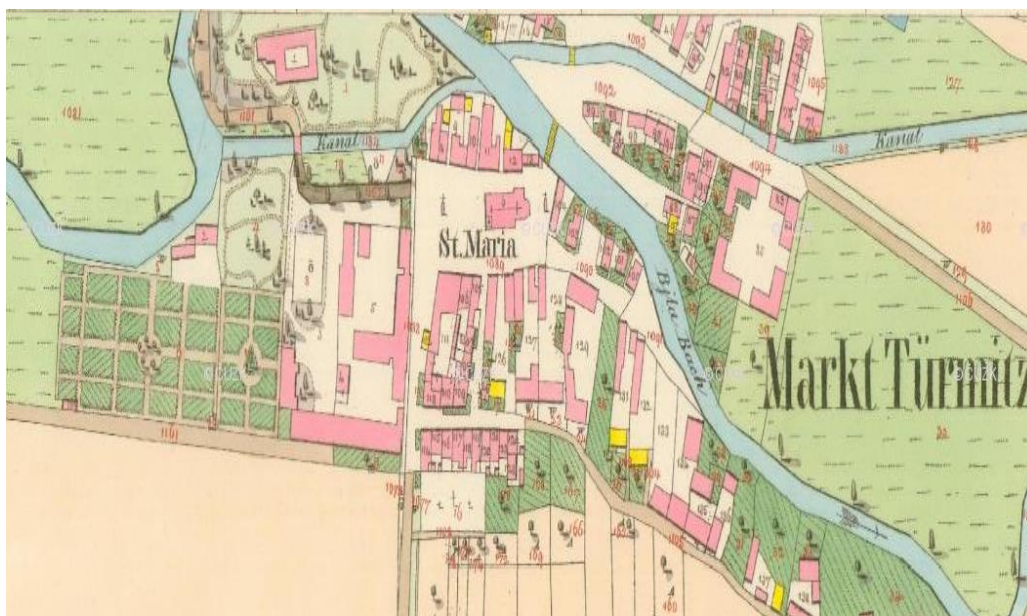
14. Výřez z císařských povinných otisků se zámek Měšice a přiléhajícími obytnými budovami pro zaměstnance

15. Zámek Trmice

16. Výřez z císařského povinného otisku s Trmicemi¹⁴²

¹⁴² V době vzniku císařských povinných otisků nebyl současný zámek Trmice postaven. Na mapě je proto zachycen bývalý Panský dvůr, na jehož místě byl pak zámek postaven.

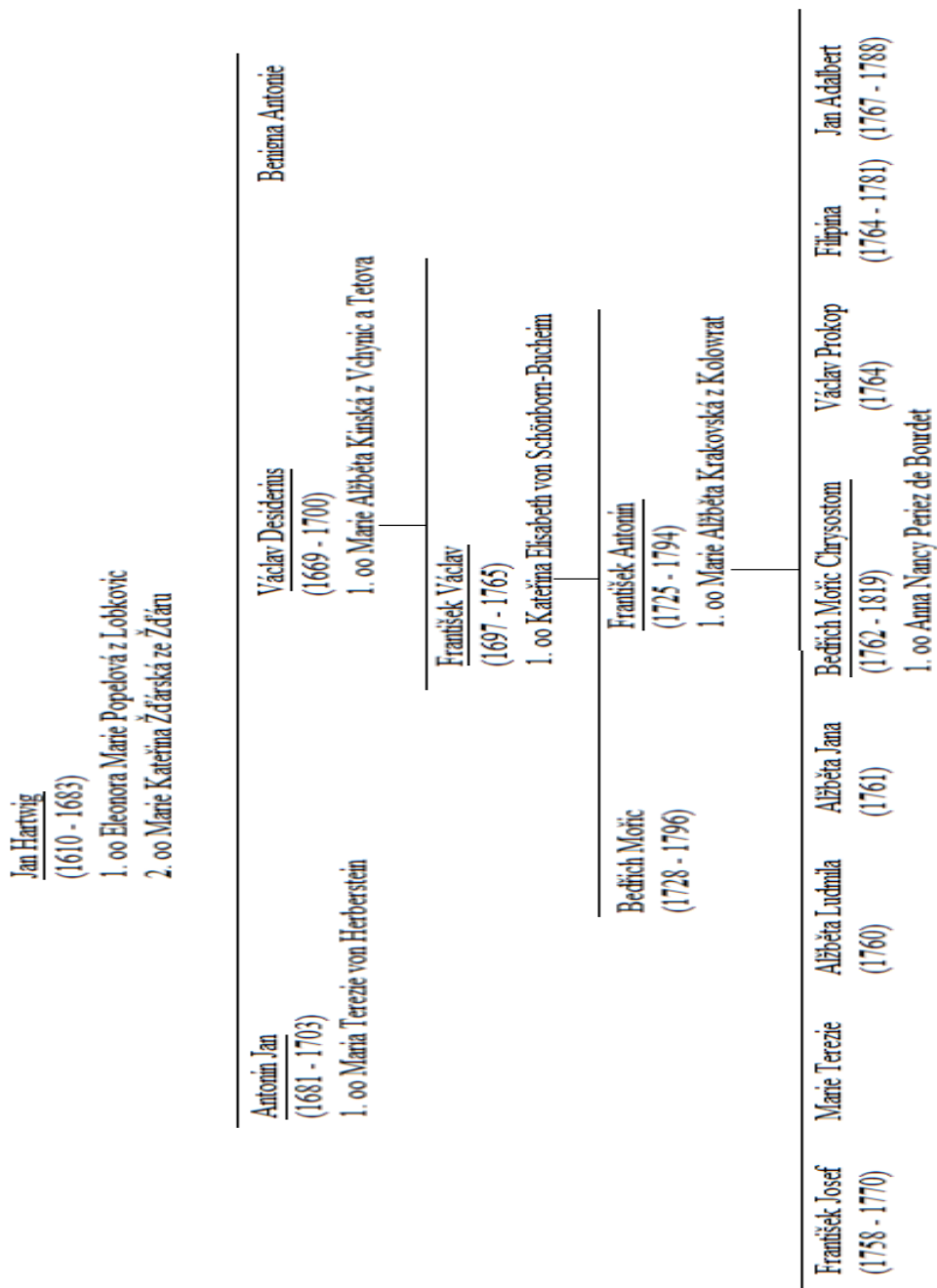
17. Zámek Pakoměřice v současnosti

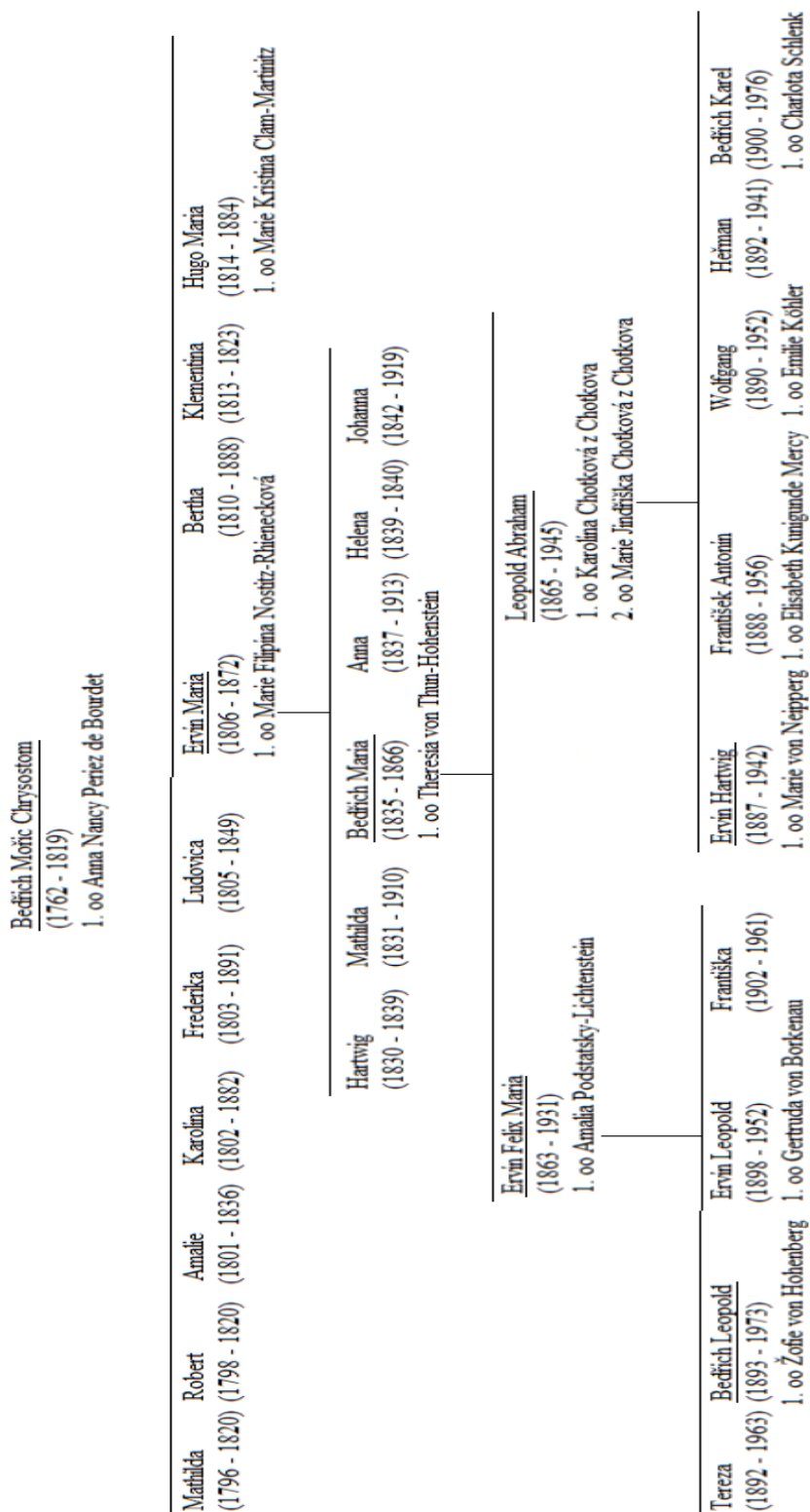
18. Výřez z mapy Pakoměřického panství s půdorysem Pakoměřic

19. Rodokmen Nostitz – Rhienecků od Jana Hartwiga

20. Rodokmen Nostitz – Rhienecků od Bedřicha Mořice Chrysostoma

22. Rodokmen Nostitz – Rhienecků od Hugo Maria

